

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗΣ
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΠΡΩΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ»**

**«FORMATION OF ENVIRONMENTAL
CONSCIOUSNESS THROUGH CREATIVE READING
OF FAIRY TALES IN PRESCHOOL AND FIRST AGE
CHILDREN»**

Φοιτήτρια: ΙΩΣΗΦΙΔΟΥ ΣΟΦΙΑ

Έτος: 4^ο

Εξάμηνο: Ζ΄

Α΄ Επόπτης Καθηγητής: ΚΩΤΟΠΟΥΛΟΣ Η. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΣ

Β΄ Επόπτης Καθηγήτρια: ΒΑΚΑΛΗ Π. ANNA

*Αν έχεις έναν κήπο και μία βιβλιοθήκη,
έχεις όλα όσα χρειάζεσαι!*

(ΚΙΚΕΡΩΝ)

Περιεχόμενα

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ	5
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	7
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	8
ABSTRACT	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:.....	11
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	11
1.1 Ιστορική Επισκόπηση	11
1.2 Τα τέσσερα επίπεδα γνώσεων της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.....	14
1.3 Η μεθοδολογία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	15
1.4 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και περιβαλλοντική συνείδηση των εκπαιδευτικών.....	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ :.....	20
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ»	20
2.1 Ορισμός περιβαλλοντικής συνείδησης.....	20
2.2 Παράγοντες διαμόρφωσης φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς.....	22
2.3 Θεωρίες και μοντέλα φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς.....	22
2.3.1 Η θεωρία της λογικής πράξης ή της προσχεδιασμένης συμπεριφοράς.....	23
2.3.2 Το Μοντέλο των Fietkau & Kessel (1981).....	23
2.3.3 Το Μοντέλο του Rajewski (1982)	24
2.3.4 Μοντέλο Hines, Hungerford & Tomera (1986 -1987)	24
2.3.5 Μοντέλο Υπεύθυνης Συμπεριφοράς του Πολίτη των Hungerford & Volk (1990) .	25
2.3.6 Το Μοντέλο του Stern (1993).....	25
2.3.7 Το ελλειμματικό Μοντέλο Κατανόησης του Κοινού και της Δράσης του Burgess(1999).....	26
2.3.8 Το Μοντέλο των Kollmuss & Agyeman (2002)	26
2.3.9 Το Ενωσιολογικό Μοντέλο του Barr (2004)	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ	27
3.1 Κατηγορίες παραμυθιών.....	27

3.2 Χαρακτηριστικά των παραμυθιών	27
3.3 Τα παραμύθια ως μέσο αγωγής.....	29
3.4 Η Παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση των παραμυθιών.....	30
3.5 Κριτήρια επιλογής παραμυθιών	32
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ»	33
4.1 Σχετικά με το υλικό μελέτης.....	33
4.2 Ανάλυση επιλεγμένων παραμυθιών.....	33
4.2.1 «Χωρίς Σκουπίδια».....	33
4.2.2 «Μία Θάλασσα Πλαστικά»	35
4.2.3 «Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλά»	37
4.2.4 «Ο Κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί»	38
4.2.5 «Πίσω στο Δάσος»	40
4.2.6 «Η ΓΗ, ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ»	41
4.2.7 «Η κ. Ανακύκλωση και η περιπέτεια των σκουπιδιών»	45
4.2.8 «Το μουσικό της Πειναλόπης»	46
4.2.9 « Ένα δώρο για τον Μπιλουλού»	47
4.2.10 « Ο Κόσμος καίγεται!»	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	50
5.1 Συμπεράσματα	50
ΠΗΓΕΣ.....	51

ΛΙΣΤΑ ΕΙΚΟΝΩΝ

- Εικόνα 1.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Χωρίς Σκουπίδια"
- Εικόνα 2.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Μια θάλασσα πλαστικά"
- Εικόνα 3.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλάει"
- Εικόνα 4.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Ο Κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί"
- Εικόνα 5.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Πίσω στο δάσος"
- Εικόνα 6.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Η ΓΗ, ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ"
- Εικόνα 7.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Η κ. Ανακύκλωση και η περιπέτεια των σκουπιδιών"
- Εικόνα 8.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Το μυστικό της Πειναλόπης"
- Εικόνα 9.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Ένα δώρο για τον Μπιλουλού"
- Εικόνα 10.** Εξώφυλλο παραμυθιού "Ο κόσμος καίγεται"

Στην αλησμόνητη γιαγιά μου!

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Κατ' αρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη καθηγητή της πτυχιακής μου εργασίας κύριο Κωτόπουλο Τριαντάφυλλο, τόσο για την άψογη συνεργασία όσο και για την στήριξη και την πολύτιμη βοήθεια που μου πρόσφερε καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας μου. Έπειτα θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Βακάλη Άννα σαν δεύτερη επόπτρια της πτυχιακής μου εργασίας. Τέλος, ένα τεράστιο ευχαριστώ οφείλω στους γονείς μου για την αμέριστη ηθική και οικονομική συμπαράσταση τους.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελείται από πέντε ξεχωριστά κεφάλαια. Στο τρία πρώτα κεφάλαια αναλύεται το θεωρητικό πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο τέταρτο παρουσιάζονται επιλεγμένα παραμύθια που μπορεί με τον τρόπο τους να συμβάλλουν στη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης, και στο τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα συμπεράσματα της μικρής αυτής έρευνας.

Πιο συγκεκριμένα στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία ιστορική ανασκόπηση για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Στο δεύτερο κεφάλαιο ορίζεται η περιβαλλοντική συνείδηση και παρουσιάζονται συνοπτικά οι θεωρίες και τα μοντέλα φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς. Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τις κατηγορίες και τα χαρακτηριστικά των παραμυθιών, στη διδακτική αξιοποίηση των παραμυθιών ως μέσο παιδαγωγικής και διδακτικής αξιοποίησης και εξηγούνται οι λόγοι επιλογής των συγκεκριμένων παραμυθιών. Στο τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται και αναλύονται οι ιστορίες των παραμυθιών που επιλέχθηκαν, ενώ η εργασία κλείνει με τα συμπεράσματα.

ABSTRACT

This paper consists of five separate chapters. The first three chapters analyze the theoretical framework of environmental education, while the fourth presents selected fairy tales that can in their own way contribute to the creation of environmental awareness, and the last chapter present the conclusions of this small research.

More specifically, the first chapter provides a historical overview of Environmental Education. The second chapter defines environmental awareness and briefly presents the theories and models of environmental behavior. The third chapter discusses the categories and characteristics of fairy tales, the didactic use of fairy tales as a means of pedagogical and didactic use and explains the reasons for selecting the specific fairy tales. The fourth chapter of the work presents the tales we studied, analysis of their stories, while the last chapter presents the conclusions.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέμα της εργασίας μου σχετίζεται με τη συμβολή των παραμυθιών στη δημιουργία περιβαλλοντικής συνείδησης στα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Τα παραμύθια είναι μία ανεξάντλητη πηγή έμπνευσης, φαντασίας και έκφρασης και αποτελούν ένα σημαντικό παιδαγωγικό εργαλείο κυρίως για τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας καθώς μέσω των παραμυθιών εκφράζονται εύκολα μηνύματα και διδάγματα. Τα παραμύθια και γενικότερα τα παιδικά βιβλία ενδιαφέρουν και εντυπωσιάζουν σχεδόν πάντα τα παιδιά και μπορεί ο εκπαιδευτικός εύκολα να τα χρησιμοποιήσει ως διδακτικό εργαλείο.

Επέλεξα να ασχοληθώ με αυτό το θέμα διότι είναι ένα από τα πιο σοβαρά ζητήματα που θα απασχολήσει τα παιδιά και στην ενήλικη ζωή τους. Το περιβάλλον είναι κάτι που μας αφορά όλους, για αυτό και πρέπει να αποκτούμε θετική στάση τόσο απέναντι του όσο και στα πολλά και διάφορα προβλήματα του από μικρή ηλικία ώστε μεγαλώνοντας να ευαισθητοποιούμαστε και να γινόμαστε όσο το δυνατόν πιο ενεργοί πολίτες.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η απόδειξη πως τα παραμύθια είναι ένα πολύ σπουδαίο παιδαγωγικό εργαλείο με το οποίο μπορεί ο νηπιαγωγός να περάσει στα μικρά παιδιά πολύ σημαντικά μηνύματα και να τους βοηθήσει να αναπτύξουν αγάπη και ευαισθησία για το περιβάλλον κατανοώντας πόσο σπουδαίο είναι να ενεργούν με σεβασμό προς αυτό σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

1.1 Ιστορική Επισκόπηση

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρωτοεμφανίστηκε σαν επιστημονικός κλάδος τη δεκαετία του 1960 – 1970, έπειτα από έντονες επιδράσεις που δέχτηκε από το περιβαλλοντικό κίνημα το οποίο προσπαθούσε να βρει λύσεις στα διάφορα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η φιλοσοφία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) βρίσκεται στην καλλιέργεια φιλικών προς το περιβάλλον στάσεων των μαθητών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, ώστε να ευαισθητοποιηθούν στα περιβαλλοντικά προβλήματα και να γίνουν ευαισθητοποιημένοι πολίτες.

Στόχος της ΠΕ ήταν η οργάνωση και η παροχή διαφόρων δεξιοτήτων και ειδικών γνώσεων σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα σε άτομα τα οποία θα μπορούσαν να εφαρμόσουν με αποτελεσματικότητα τα κατάλληλα εργαλεία για να αντιμετωπιστούν τα διάφορα σοβαρά προβλήματα του περιβάλλοντος. Σε αυτό το πλαίσιο, άρχισαν να αναπτύσσονται οι διάφοροι κλάδοι των περιβαλλοντικών επιστημών, με το περιβαλλοντικό ζήτημα να εναποτίθεται στα χέρια της επιστήμης και της πολιτείας και οι ειδικοί να πρέπει να αναλάβουν να εφαρμόσουν τις διάφορες και επιμέρους τεχνικές (Φλογαίτη, 1988).

Το κυρίαρχο σύστημα κοινωνικών αξιών αμφισβητήθηκε έντονα από το περιβαλλοντικό κίνημα, όπως και η ανθρωποκεντρική αντίληψη σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος βρίσκεται έξω και πάνω από το περιβάλλον. Έτσι λοιπόν το περιβαλλοντικό κίνημα στήριξε την άποψη πως η σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος βασίζεται σε ευρύτερους κοινωνικοπολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες και συνιστά την πραγματική αιτία των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Για αυτό και πρότεινε την καινοτόμο ιδέα ότι η ουσιαστική επίλυση των προβλημάτων του περιβάλλοντος βρίσκεται στη μεταστροφή αυτής της στάσης σε μια νέα αντίληψη της σχέσης ανθρώπου και περιβάλλοντος.

Ο όρος Περιβαλλοντική Εκπαίδευση πρωτοχρησιμοποιήθηκε στο Παρίσι το 1948 σε διάσκεψη της Παγκόσμιας Ένωσης για την Προστασία της Φύσης από τον Thomas Pritchard. Τη δεκαετία του 1970 το περιβαλλοντικό κίνημα συνέβαλε στη διεύρυνση της έννοιας της ΠΕ, η οποία έπαψε να αποτελεί απλώς την εκπαίδευση των ειδικών για την επίλυση των περιβαλλοντικών ζητημάτων, και πήρε τον χαρακτήρα της εκπαίδευσης των πολιτών για την αλλαγή των στάσεων και συμπεριφορών. Έτσι, διαμορφώθηκαν τα εξής πεδία: η Μελέτη της Φύσης (Nature Study), η Εκπαίδευση για τη διατήρηση (Conservation Education), η Μελέτη Πεδίου (Field Studies), η Εκπαίδευση έξω από το Σχολείο (Outdoor Education) και φυσικά οι Περιβαλλοντικές Σπουδές (Environmental Studies) (Παπαδημητρίου, 1998).

Τη δεκαετία του 1970, πραγματοποιήθηκε η πρώτη διεθνής συνάντηση με θέμα την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στη Νεβάδα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, όπου και καθιερώθηκε διεθνώς ο όρος «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» (IUCN, Foresta Institute for Ocean and Mountain Studies, USUNESCO, 1970). Έπειτα από αυτή τη συνάντηση ακολούθησαν και άλλες πολλές σημαντικές συναντήσεις όπως:

- Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον στη Στοκχόλμη στις 6 Ιουνίου 1972 όπου και αναγνωρίστηκε για πρώτη φορά η αναγκαιότητα να προωθηθεί η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση ως σημαντική λύση στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και ως τρόπος δράσης για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων (UN, 1973).
- Η Συνδιάσκεψη για την ΠΕ, 13-22 Οκτωβρίου 1975 στο Βελιγράδι υπό την αιγίδα της UNESCO, στην οποία συζητήθηκαν τα οικολογικά προβλήματα και διαμορφώθηκε το εννοιολογικό πλαίσιο και οι βασικοί άξονες της ΠΕ. Μάλιστα, τα πορίσματα της Συνδιάσκεψης καταγράφηκαν σε μία διακήρυξη, η οποία ονομάστηκε «Χάρτα του Βελιγραδίου». (UNESCO – UNEP, 1976).
- Η Διακυβερνητική Διάσκεψη για την ΠΕ, 14 – 16 Οκτωβρίου 1977 στην Τυφλίδα πάλι υπο την αιγίδα της UNESCO και της UNEP, η οποία θεωρήθηκε η πρώτη διακυβερνητική διάσκεψη για την ΠΕ και στην οποία συζητήθηκαν τα βασικά περιβαλλοντικά προβλήματα στις σύγχρονες κοινωνίες. Ταυτόχρονα οριοθετήθηκε ένα πλαίσιο στρατηγικής και μεθοδολογίας της ΠΕ (UNESCO, 1978).
- Το Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Διεθνής Στρατηγική για Δράση στον Τομέα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης» στις 17-21 Αυγούστου 1987 στη Μόσχα υπο την αιγίδα της UNESCO και της UNEP. Το κείμενο που προέκυψε από το συνέδριο αυτό περιγράφει τα συμπεράσματα των εθνικών και διεθνών συναντήσεων των προηγούμενων δέκα χρόνων και παρουσιάζει μια διεθνή στρατηγική περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ενώ ταυτόχρονα επαναπροσδιορίζει την έννοια της ανάπτυξης και καθιερώνεται ο όρος «Βιώσιμη Ανάπτυξη» (UNESCO – UNEP, 1988).
- Η Συνάντηση Υπουργών Εκπαίδευσης των χωρών της Ευρώπης το 1988 στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση που κατέληξε σε ένα ψήφισμα με το οποίο τέθηκαν οι βασικές αρχές και ο στόχος της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1988).
- Η Διακυβερνητική Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών στις 3 – 14 Ιουνίου 1992 στο Ρίο της Βραζιλίας όπου αναφέρθηκε ο στόχος της εκπαίδευσης προς την κατεύθυνση της αειφορίας και της ενημέρωσης του κοινού. (UNCED, 1992).
- Η Διεθνής Διάσκεψη «Περιβάλλον και κοινωνία: Εκπαίδευση και Ευαισθητοποίηση των Πολιτών για την αειφορία» στις 8-12 Δεκεμβρίου 1997 στη Θεσσαλονίκη υπό την αιγίδα της UNESCO και του ελληνικού κράτους. Αυτή η Διάσκεψη είχε σαν αποτέλεσμα τη διακήρυξη με την οποία προτάθηκε ο όρος «Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία», ως αντικατάσταση του όρου «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση».

Στην Ελλάδα η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, κυρίως από τη δεκαετία του 1990 και έπειτα, γνώρισε και γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη, παγιώθηκε στο ελληνικό σύστημα εκπαίδευσης και εντάχθηκε στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παράλληλα ιδρύθηκαν τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ή Κέντρα για την Αειφορία σε ολόκληρη τη χώρα. (Gravanis,1997)

Ο ορισμός της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης όπως αυτός διατυπώθηκε για πρώτη φορά στη Διάσκεψη της Νεβάδα το 1970: «η περιβαλλοντική εκπαίδευση είναι η διαδικασία που οδηγεί με την αναγνώριση αξιών και τη διασαφήνιση εννοιών στην ανάπτυξη των ικανοτήτων και των στάσεων που είναι απαραίτητες για την κατανόηση και την εκτίμηση της συσχέτισης ανθρώπου, πολιτισμού και βιοφυσικού περιβάλλοντος. Η ΠΕ συνεπάγεται επίσης άσκηση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και τη διαμόρφωση ενός κώδικα συμπεριφοράς του κάθε ατόμου ξεχωριστά γύρω από τα προβλήματα που αφορούν στην ποιότητα του περιβάλλοντος» (IUNC1970).

Στη Διάσκεψη της Τυφλίδας τον Οκτώβριο του 1977, ορίστηκε ποιοι πρέπει να είναι οι σκοποί της ΠΕ και υπογράφηκε η ομώνυμη Διακήρυξη στην οποία αναφέρονται πέντε ξεχωριστές κατηγορίες στόχων. Έτσι λοιπόν, οι σκοποί της ΠΕ είναι οι εξής:

- Να μπορέσουν οι πολίτες να αποκτήσουν γνώσεις, στάσεις, αξίες και ικανότητες ώστε να προστατεύσουν το περιβάλλον.
- Να καλλιεργηθεί και να εμπεδωθεί μια ενιαία αντίληψη για την ανάπτυξη τόσο στην πόλη όσο και στην ύπαιθρο.
- Να δημιουργηθούν νέα πρότυπα συμπεριφοράς όχι μόνο απέναντι στο περιβάλλον, αλλά και απέναντι στην κοινωνία (UNESCO1978).

Οι πέντε κατηγορίες στόχων αναφέρονται στη συνειδητοποίηση, τις γνώσεις, τις στάσεις, τις ικανότητες και στη συμμετοχή. Πιο αναλυτικά, η πρώτη κατηγορία στόχων, αυτοί που σχετίζονται με τη συνειδητοποίηση, αναφέρονται στην ικανότητα των πολιτών και των κοινωνικών ομάδων να αποκτήσουν γνώσεις και ευαισθησία για το περιβάλλον και γενικότερα για τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η δεύτερη και η τρίτη κατηγορία στόχων, αφορούν τις γνώσεις που χρειάζονται οι πολίτες προκειμένου να αποκτήσουν εμπειρίες και να κατανοήσουν τη λειτουργία του περιβάλλοντος καθώς και την απόκτηση συνόλου αξιών απέναντι σε αυτό, αλλά και λόγους κινητοποίησης και ενεργού συμμετοχής στην προστασία του. Η τέταρτη κατηγορία στόχων αφορά τις ικανότητες που πρέπει να αποκτήσουν όλες οι κοινωνικές ομάδες προκειμένου να μάθουν να αναγνωρίζουν και να επιλύουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα. Η τελευταία κατηγορία στόχων είναι αυτή που σχετίζεται με τη συμμετοχή ή τη δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών και γενικότερα των κοινωνικών ομάδων άμεσα και αποτελεσματικά για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Άρα, θα μπορούσαμε να επιμερίσουμε τους παραπάνω στόχους σε δύο διαφορετικές κατηγορίες, εφόσον αποσκοπούν στη μετάδοση πληροφοριών και γνώσεων από τη μία, και από την άλλη στην ανάπτυξη δεξιοτήτων για αλλαγή στάσεων. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι γνωστικοί στόχοι οι οποίοι περιλαμβάνουν τη μετάδοση γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων, και στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι συναισθηματικοί στόχοι που περιλαμβάνουν τη διαμόρφωση αξιών, στάσεων και συμπεριφορών (Ράπτης, 2000).

Η Χάρτα του Βελιγραδίου αναφέρει ότι στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης η έννοια του περιβάλλοντος πρέπει να εξετάζεται ολιστικά και στα προγράμματα της να ακολουθείται μία διεπιστημονική προσέγγιση. Επίσης αναφέρει πως η ΠΕ πρέπει να θεωρείται σαν μία διαρκή διαδικασία ενεργού συμμετοχής για την πρόληψη και την επίλυση

περιβαλλοντικών προβλημάτων και οφείλει να εξετάζει τα προβλήματα του περιβάλλοντος από παγκόσμια σκοπιά χωρίς όμως να αγνοεί τις τοπικές ιδιαιτερότητες.

1.2 Τα τέσσερα επίπεδα γνώσεων της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Κατά τον Hungerford (1980), η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση προϋποθέτει την τήρηση τεσσάρων επιπέδων γενικών στόχων, τα οποία αναλύονται ακολούθως:

- **Πρώτο Επίπεδο Στόχων: Οι Οικολογικές Βάσεις**

Το πρώτο επίπεδο στόχων έχει σκοπό να προσφέρει στους εκπαιδευόμενους βασικές και επαρκείς οικολογικές γνώσεις ώστε να είναι ικανοί να λαμβάνουν ορθές οικολογικά αποφάσεις σχετικά με περιβαλλοντικά ζητήματα.

- **Δεύτερο Επίπεδο Στόχων: Η Εννοιολογική Συνειδητοποίηση**

Στο δεύτερο επίπεδο στόχων, σκοπός είναι η συνειδητοποίηση ότι οι ατομικές και συλλογικές δραστηριότητες μπορούν να παίξουν καθοριστικό ρόλο στην ισορροπία μεταξύ ποιοτικής ανθρώπινης ζωής και ποιότητας περιβάλλοντος.

- **Τρίτο Επίπεδο Στόχων: Η Διερεύνηση και η Αξιολόγηση.**

Στο τρίτο επίπεδο σκοπός είναι η ανάπτυξη γνώσεων και δεξιοτήτων που χρειάζονται οι εκπαιδευόμενοι ώστε να διερευνούν τα σχετικά με το περιβάλλον ζητήματα και να μπορούν να σταθμίζουν και να κρίνουν πιθανές εναλλακτικές λύσεις για την επίλυση των ζητημάτων αυτών.

- **Τέταρτο Επίπεδο Στόχων : Η Ικανότητα Περιβαλλοντικής Δράσης.**

Στο τέταρτο και τελευταίο επίπεδο στόχων βρίσκονται αυτοί οι στόχοι που χρησιμεύουν στην καθοδήγηση και ανάπτυξη των ικανοτήτων που χρειάζονται οι εκπαιδευόμενοι ώστε να είναι σε θέση να αναλαμβάνουν θετική περιβαλλοντική δράση σκοπεύοντας στη διατήρηση της δυναμικής ισορροπίας ανάμεσα στην ποιότητα ζωής και στην ποιότητα του περιβάλλοντος.

Βέβαια, το κρίσιμο ερώτημα που είναι και το πιο σημαντικό, είναι τι πρέπει να κάνει ένας εκπαιδευτικός εάν θέλει να υλοποιήσει ένα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αρχικά πρέπει να επιλέξει κατάλληλο θέμα που θα ικανοποιεί τους στόχους και τους σκοπούς του. Έπειτα θα πρέπει να οργανώσει τις δράσεις που απαιτούνται για την υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος και να επιλέξει τις κατάλληλες μεθόδους. Τέλος, πρέπει να αξιολογήσει το περιεχόμενο του προγράμματος και τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν για την υλοποίηση του, και να αναρωτηθεί αν τελικά εκπληρώθηκαν οι αρχικοί του στόχοι.

Σύμφωνα με τη National Science Teachers Association (2002), ένα πρόγραμμα σπουδών πρέπει να παρέχει πληροφορίες και δραστηριότητες με τις οποίες οι εκπαιδευόμενοι αλληλεπιδρούν με το περιβάλλον, να συμβάλλει στη διαμόρφωση των πνευματικών εργαλείων των διδασκομένων ώστε να είναι ικανοί να διερευνούν τον κόσμο που τους περιβάλλει και τέλος να εμπλέκει άμεσα τους διδασκόμενους στη διαδικασία να διερευνούν όχι μόνο τον κόσμο που τους περιβάλλει αλλά και τη σχέση τους με αυτόν.

1.3 Η μεθοδολογία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Η μεθοδολογία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ποικίλει. Οι βασικές μέθοδοι όμως που ακολουθούνται είναι οι παρακάτω:

1. Κριτική Σκέψη

Η ανάπτυξη και καλλιέργεια της κριτικής σκέψης είναι ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης αφού αποτελεί προϋπόθεση τα παιδιά να μάθουν να σκέφτονται. Η ΠΕ πρέπει να προετοιμάζει τα παιδιά ως πολίτες που θα αναγνωρίζουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα και τις πραγματικές αιτίες των προβλημάτων αυτών. Επίσης, θα μπορούν να αναγνωρίζουν τα πιθανά συμφέροντα της κάθε ομάδας και ποιοι είναι οι λόγοι για τους οποίους μπορεί κάποιος να επιχειρηματολογεί θετικά ή αρνητικά απέναντι σε μία θέση.

2. Μάθηση έξω από το Σχολείο

Η μάθηση θεωρητικά είναι μία διαδικασία δυναμική που υπερβαίνει κατά πολύ τον χώρο της αίθουσας διδασκαλίας εφόσον οι μαθητές καλούνται να αλληλεπιδρούν και να τροφοδοτούνται με τους εξωσχολικούς κοινωνικούς φορείς. Θα λέγαμε πως το σχολείο οφείλει και πρέπει να ανοίγεται στην κοινωνία και τους θεσμούς της άρα και η μάθηση θα πρέπει να κάνει ακριβώς το ίδιο. Εάν μάλιστα το δούμε από τη σκοπιά των μαθητών, η σύνδεση του σχολικού με τον εξωσχολικό κόσμο δίνει στους μαθητές την αίσθηση της χρησιμότητας, χωρίς να γίνεται αναγωγή σε ένα αόριστο και μακρινό μελλοντικό όφελος που θα αποκομίσουν.

3. Ομαδική Εργασία

Ανάλογα με τα ενδιαφέροντα τους οι μαθητές δουλεύουν σε ομάδες. Η ατομική και η ομαδική υπευθυνότητα, η αλληλεξάρτηση, η αλληλεπίδραση, οι κοινωνικές δεξιότητες αλλά και η αυτοαξιολόγηση της ομάδας αποτελούν τα βασικά στοιχεία της συνεργατικής μάθησης. Στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων, βασική και αναγκαία προϋπόθεση είναι η συνεργασία, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Τα παιδιά πρέπει να διδάσκονται τη συνεργασία, δηλαδή όχι μόνο το «τι» αλλά και το «πως».

4. Ενεργός Συμμετοχή στη Μάθηση

Η ενεργός συμμετοχή στη μάθηση δεν περιλαμβάνει ένα σύστημα αρχών και αξιών αλλά είναι αποτέλεσμα αναζητήσεων των ίδιων των παιδιών. Επικρατεί ελευθερία κινήσεων και δεν εφαρμόζεται ένα αυστηρό πρόγραμμα. Οι μαθητές δεν είναι παθητικοί δέκτες της διδασκαλίας αλλά απλοί ακροατές της. Ενεργούν, αναζητούν και παράγουν γνώση.

5. Διεπιστημονικός Χαρακτήρας

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση αποτελεί ένα επιστημονικό πεδίο το οποίο νε μεν δανείζεται αρχές από διάφορες επιστήμες, τις οποίες εν συνεχεία τις ανατροφοδοτεί, όμως συγκροτείται πλέον ως ένας ανεξάρτητος επιστημονικός κλάδος. Οι επιστήμες από τις οποίες εμπνέεται είναι η φυσική, η χημεία, η κοινωνιολογία, κλπ. Οπότε γίνεται κατανοητό πως προϋποθέτει

την διεπιστημονικότητα. Έτσι τα παιδιά δεν αντιμετωπίζουν τη γνώση με μονομέρεια ούτε κατακερματισμένη, αλλά την αντιμετωπίζουν σαν μία αλληλοδιαπλεκόμενη ολότητα.

6. Διαθεματικότητα

Εκτός όμως από τη διεπιστημονικότητα η ΠΕ χαρακτηρίζεται και από διαθεματικότητα. Ο διαθεματικός χαρακτήρας της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης καταργεί αυστηρά τα όρια των διάφορων μαθημάτων και η γνώση αντιμετωπίζεται σαν μία ενιαία ολότητα. Πιο συγκεκριμένα, ο πολυδιάστατος χαρακτήρας των περιβαλλοντικών προβλημάτων ευνοεί μια τέτοια προσέγγιση.

7. Μέθοδος Προτζεκτ (Project)

Η Μέθοδος Προτζεκτ έχει καθαρά διεπιστημονικό χαρακτήρα αφού οι μαθητές και οι μαθήτριες μαθαίνουν μέσα από μια ανοιχτή διαδικασία και με τη βοήθεια ομάδων μέσω συνεργασίας. Οι ομάδες αναλαμβάνουν ένα θέμα σύμφωνα με τις προτιμήσεις τους. Ο εκπαιδευτικός παίζει επικουρικό – βοηθητικό ρόλο και όχι κεντρικό. Σημαντική είναι η ανατροφοδότηση, η τελική αξιολόγηση και ο αναστοχασμός της δράσης και της εργασίας των ομάδων.

8. Αντιπαράθεση (Debate)

Με τη μέθοδο της αντιπαράθεσης οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και προσπαθούν να επιχειρηματολογήσουν θετικά ή αρνητικά για ένα συγκεκριμένο θέμα μέσα σε συγκεκριμένο πλαίσιο κανόνων και χρόνου. Υπάρχει περίπτωση να οριστεί και μία πρόσθετη ομάδα η οποία θα συντονίζει την αντιπαράθεση και τελικά θα κρίνει τα επιχειρήματα. Αυτή η μέθοδος συμβάλλει θετικά στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης, ικανότητας και οξυδέρκειας των μαθητών εξαιτίας του ότι οι ίδιοι οι μαθητές καλούνται να σκεφτούν επιχειρήματα. Επίσης, με αυτή τη μέθοδο οι μαθητές εξασκούνται στον προφορικό λόγο και στην σαφέστατη και σωστά δομημένη παρουσίαση των απόψεων τους.

9. Μελέτη Πεδίου

Σε αυτή τη μέθοδο βασική προϋπόθεση είναι η έξοδος από τη σχολική τάξη. Και λέγοντας έξοδο από τη σχολική τάξη εννοούμε την εξόρμηση στη φύση ή την επίσκεψη κάποιου εργοστασίου, μιας βιομηχανικής μονάδας, μιας εγκατάστασης βιολογικού καθαρισμού, κλπ ώστε τα παιδιά να συλλέξουν επιτόπου στοιχεία και να μελετήσουν ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα. Αυτή η μέθοδος είναι εξαιρετικά αγαπητή στα παιδιά καθώς από τη θεωρία περνάμε στην πράξη γεφυρώνοντας την απόσταση τους στην ελάχιστη δυνατή.

10. Παιχνίδια Ρόλων

Σε αυτή τη μέθοδο οι μαθητές αναλαμβάνουν να μελετήσουν τη συμπεριφορά, τις θέσεις και τις στάσεις συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων υποδυόμενοι συγκεκριμένους ρόλους. Η μέθοδος στοχεύει στο να αναπαραστήσουν τα παιδιά τα χαρακτηριστικά του εκάστοτε ρόλου για να μπορέσουν να αντιληφθούν τις θέσεις και τις ιδέες των άλλων. Με τα παιχνίδια ρόλων οι μαθητές μαθαίνουν να συμμετέχουν σε διαδικασίες εύρεσης και λύσης προβλημάτων.

11. Δραματοποίηση

Η δραματοποίηση είναι άμεσα σχετιζόμενη με το θέατρο αφού αποτελεί μία μορφή θεατρικής έκφρασης. Χρησιμοποιούνται οι τεχνικές και τα εργαλεία της δραματικής τέχνης με σκοπό την ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητας των μαθητών και συγχρόνως την προσέγγιση και την ανακάλυψη των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

12. Εννοιολογικοί Χάρτες

Οι εννοιολογικοί χάρτες βοηθούν τα παιδιά να κατασκευάσουν νοητικά σχήματα για αφηρημένες και δύσκολες έννοιες. Η μέθοδος αυτή δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να κατανοήσουν και να οργανώσουν το διδακτικό αντικείμενο, να αποθηκεύσουν τις πληροφορίες και να ανατρέξουν σε αυτές, όταν χρειαστεί, πιο εύκολα.

13. Ηθικό δίλημμα

Αυτή η μέθοδος εφαρμόζεται ως εξής: τίθεται ένα δίλημμα στα παιδιά, τα οποία καλούνται να το μελετήσουν και να απαντήσουν σε αυτό. Το ηθικό δίλημμα συμβάλλει στην ανάπτυξη της ηθικής σκέψης των παιδιών, αφού τα αναγκάζει να σκεφτούν τις επιπτώσεις και γενικότερα τον αντίκτυπο των πράξεων τους υπό το πρίσμα μιας ηθικής διάστασης. Η μέθοδος αυτή συμβάλλει στην εκπαίδευση των παιδιών στις περιβαλλοντικές αξίες.

14. Επίλυση Προβλήματος

Είναι μία μέθοδος κατά την οποία επιλέγεται ένα πρόβλημα περιβαλλοντικό και οι μαθητές καλούνται να βρουν λύσεις για την αντιμετώπιση του. Για αυτό ερευνούν τους λόγους που οδήγησαν στο πρόβλημα, συνεργάζονται μεταξύ τους, συζητούν και προτείνουν λύσεις για την αντιμετώπιση του.

15. Μελέτη Περίπτωσης (Case Study)

Στη μελέτη περίπτωσης αναλύεται ένα συγκεκριμένο περιβαλλοντικό θέμα. Η μέθοδος αυτή ευνοεί την ομαδοσυνεργατικότητα, όπου κάθε ομάδα μπορεί να εξετάζει το θέμα στην ολότητα του ή να εξετάζει μόνο κάποια πτυχή του θέματος. Στην ολομέλεια συζητούνται τα αποτελέσματα των ομάδων.

16. Επισκόπηση

Η επισκόπηση είναι η καταγραφή των απόψεων της κοινής γνώμης για ένα συγκεκριμένο περιβαλλοντικό θέμα και συνήθως διενεργείται με ερωτηματολόγια και συνεντεύξεις. Τα αποτελέσματα αυτών των επισκοπήσεων μελετούνται από τις ομάδες, αναλύονται και τελικά τα πορίσματα παρουσιάζονται στην ολομέλεια.

1.4 Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και περιβαλλοντική συνείδηση των εκπαιδευτικών

Για να εφαρμοστεί αποτελεσματικά η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση προϋποθέτει την συστηματική συνεργασία Σχολείου και Κράτους ώστε να μπορέσουν να αναπτυχθούν

τα κατάλληλα προγράμματα και οι ανάλογες δράσεις στα πλαίσια του υφιστάμενου Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών. Σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία παίζουν οι εκπαιδευτικοί οι οποίοι καλούνται να υλοποιήσουν τα εκάστοτε Περιβαλλοντικά Προγράμματα. Ο ρόλος βέβαια των εκπαιδευτικών δεν περιορίζεται μόνο στο τεχνικό κομμάτι της εφαρμογής των Περιβαλλοντικών Προγραμμάτων, αφού ο εκπαιδευτικός καλείται να διεκπεραιώσει ένα πλήθος άλλων καθηκόντων παιδαγωγικού χαρακτήρα. Οι εκπαιδευτικοί αποτελούν έναν εκ των δύο βασικών πρωταγωνιστών της παιδαγωγικής διαδικασίας μέσα στη σχολική αίθουσα και για αυτό είναι οι άμεσα υπεύθυνοι για τα αποτελέσματα της. Μιλώντας τώρα ειδικά για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, οι εκπαιδευτικοί είναι υπεύθυνοι για την διαμόρφωση φιλικών προς το περιβάλλον συμπεριφορών αλλά και τη μετάδοση των κατάλληλων περιβαλλοντικών γνώσεων στους μαθητές. Σύμφωνα με τον Αναστασάτο (2006, σελ. 46) η αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων προϋποθέτει τη βαθύτερη κατανόηση τους, έτσι ώστε να διαμορφωθεί σταδιακά μια θετική στάση, να οικολογικοποιηθεί η σκέψη του ατόμου και να αναλάβει ουσιαστική περιβαλλοντική δράση. Η Δασκόλια (2004), επιβεβαιώνει πως ο βαθμός κατανόησης της ανάγκης για βελτίωση των διδακτικών τους μεθόδων από τους εκπαιδευτικούς εξαρτάται όχι μόνο από τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους, αλλά και από τις προσωπικές τους πεποιθήσεις, αξίες, στερεότυπες ιδέες και προκαταλήψεις. Παρατηρήθηκε πως οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν τη διδασκαλία τους εμμέσως υποκινούμενοι από την επιστημονική τους κατάρτιση, τις αντιλήψεις και τις δεξιότητες τους. Η Δασκόλια (2004) επισημαίνει πως το σύνολο των παραμέτρων αποτελούν «προσωπικές θεωρίες» των εκπαιδευτικών και καθορίζουν τις εκτιμήσεις, τις αποφάσεις και τη συμπεριφορά τους στην τάξη και τη διδασκαλία τους. Οπότε, γίνεται κατανοητό πως αυτές οι προσωπικές θεωρίες παίζουν καθοριστικό ρόλο και στην εφαρμογή της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης λειτουργώντας θετικά ή και αρνητικά στην ολοκλήρωση των διάφορων περιβαλλοντικών προγραμμάτων επιταχύνοντας ή επιβραδύνοντας τους εκάστοτε διδακτικούς στόχους. Το 1995 η Liarakou επισήμανε πως ο τρόπος με τον οποίο οι εκπαιδευτικοί αντιλαμβάνονται το περιβάλλον είναι άρρηκτα συνδεδεμένος με τον τρόπο εμπλοκής τους στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Θεμελιώδης αρχή της μαθησιακής διαδικασίας είναι η στόχευση της καλλιέργειας περιβαλλοντικής συνείδησης στους μαθητές μέσω της διαμόρφωσης φιλικών προς το περιβάλλον στάσεων οι οποίες θα οδηγούν σε φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά βασισμένη σε περιβαλλοντικές γνώσεις. Ωστόσο, ερωτήματα εγείρει η οπτική των ίδιων των εκπαιδευτικών σε σχέση με την εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, τους περιορισμούς και τους κανόνες της, καθώς αποτελεί μια σχετικά πρόσφατη προσθήκη στα προγράμματα σπουδών που αντιτίθεται στη μαθητοκεντρική εκπαιδευτική πρακτική. Η σχέση μεταξύ εκπαιδευτικού και ΠΕ διαμορφώνεται από πλήθος παραγόντων κυρίως από την κατανόηση βασικών εννοιών της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, του περιεχομένου και των μεθόδων της (Flogaitis & Agelidou (2003)) . Όλα τα παραπάνω επιβεβαιώνονται από τους Ham & Sewing (1987) οι οποίοι κατέγραψαν του παράγοντες που αποτρέπουν και εμποδίζουν τους εκπαιδευτικούς να εφαρμόσουν με επιτυχία τα περιβαλλοντικά προγράμματα. Αυτοί οι παράγοντες χωρίζονται σε:

α. εννοιολογικούς, οι οποίοι αντικατοπτρίζουν τις θέσεις των εκπαιδευτικών για το περιεχόμενο, τη φύση και θέση της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στα σχολικά προγράμματα.

β. εκπαιδευτικοί, που σχετίζονται με το επίπεδο ετοιμότητας, με την έννοια της προετοιμασίας των εκπαιδευτικών για την υλοποίηση της ΠΕ.

γ. οργανωτικοί, που αναφέρονται σε οργανωτικά ζητήματα, όπως για παράδειγμα έλλειψη χρημάτων και χρόνου, δυσκολίες μετακίνησης, κλπ.

δ. στάσεων, οι οποίοι αφορούν τη στάση των εκπαιδευτικών απέναντι στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Συνδυαστικά των παραπάνω παραγόντων λειτουργούν και οι υφιστάμενες γνώσεις και η κατάρτιση των εκπαιδευτικών στα περιβαλλοντικά ζητήματα, καθώς και οι δεξιότητες και η διάθεση τους για εφαρμογή της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης καθώς χωρίς την παρουσία αυτών των παραγόντων δεν αναμένεται να αποφοιτήσουν περιβαλλοντικά εγγράμματοι μαθητές από τα σχολεία.

Βέβαια, διαβάζοντας τα παραπάνω, ανακύπτει το ερώτημα κατά πόσο οι εκπαιδευτικοί έχουν τις απαιτούμενες γνώσεις ώστε να μπορούν να συμβάλουν ενεργά στη διαμόρφωση περιβαλλοντικά ευσυνείδητων πολιτών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ :

«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ»

2.1 Ορισμός περιβαλλοντικής συνείδησης

Η έννοια της συνείδησης είναι μία πολύ σύνθετη έννοια και τις περισσότερες φορές δύσκολα κατανοητή. Κατά τον Colman (2001:650-652), συνείδηση είναι «η κανονική νοητική συνθήκη των ανθρώπων σε κατάσταση εγρήγορσης που χαρακτηρίζεται από την εμπειρία των αντιλήψεων, σκέψεων, συναισθημάτων, επίγνωσης του εξωτερικού κόσμου και αυτοεπίγνωσης». Ο Wegner (2002:55-128) από την άλλη υποστηρίζει πως ο άνθρωπος διαθέτει την ψευδαίσθηση της συνείδησης ή της ελεύθερης βούλησης, καθώς μια από τις σημαντικότερες λειτουργίες της συνείδησης είναι να ελέγχει τις πράξεις βάσει των διαφόρων εντολών της εγκεφαλικής δραστηριότητας. Τελικά γίνεται κατανοητό πως η συνείδηση είναι ένας πολυδιάστατος και πολυσύνθετος όρος που αποτελείται από τρεις παράγοντες: τις στάσεις του ατόμου, τις γνώσεις του ατόμου και τη δράση του ατόμου ή την συμπεριφορά που αυτό εκδηλώνει. Άρα, για να γίνει κατανοητή η έννοια της συνείδησης πρέπει να αναλύσουμε τους όρους στάση, γνώση, συμπεριφορά, καθώς και τις σχέσεις που διέπουν αυτούς τους τρεις όρους.

Οι στάσεις, σύμφωνα με τον Cialdini (1981:483-485) «οι στάσεις αφορούν ένα γενικό και διαρκές, θετικό ή αρνητικό συναίσθημα για κάποιο πρόσωπο, αντικείμενο ή θέμα. Μια στάση αφορά τη θετική ή αρνητική προδιάθεση ενός ατόμου για κάποιον ή σε κάτι στο περιβάλλον του». Αν και πολλοί ερευνητές έχουν δώσει κατά καιρούς πολλούς ορισμούς για τις στάσεις, ο Κοκκινάκης (2006:92) υποστηρίζει πως δεν υπάρχει ομοφωνία μεταξύ των ερευνητών ως προς το ακριβές περιεχόμενο του όρου, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στη συστηματική χρήση του». βιβλιογραφικά συναντούμε τρία είδη στάσεων:

- Τις συναισθηματικές στάσεις, δηλαδή τα θετικά ή αρνητικά συναισθήματα προς το αντικείμενο της στάσης,
- Τις γνωστικές στάσεις, δηλαδή τη γνωστική αναπαράσταση του αντικειμένου της στάσης, και
- Τις συμπεριφορικές στάσεις, δηλαδή τις προθέσεις ή τις τάσεις απέναντι στην υπό μελέτη στάση.

Σύμφωνα με τον Πιπερόπουλο (1999:124-125) υπάρχουν πέντε βασικές κατηγορίες λειτουργίας των στάσεων: η συντελεστική λειτουργία, η λειτουργία της ατομικής άμυνας, η λειτουργία της έκφρασης των συστημάτων αξιών, η γνωστική λειτουργία και η λειτουργία της κοινωνικής προσαρμογής.

Ο Μαγνήσαλης πάλι (1981:134 – 135), αναφέρει πως οι στάσεις των ατόμων διαμορφώνονται με βάση τις υπάρχουσες πληροφορίες, το κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο κινούνται, τη συμμετοχή σε μία ομάδα και τις επιθυμίες.

Η γνώση σχετίζεται με την κατάρτιση και τα γνωστικά εφόδια του καθενός σε συγκεκριμένο τομέα. Όμως δεν είναι τόσο απλή ούτε τόσο απλοϊκή η βαθύτερη κατανόηση του όρου «γνώση» αφού συνδέεται με σύνολο αναπαραστάσεων και την επίδραση των αισθητών αντικειμένων του εξωτερικού κόσμου και της αισθητικότητας. Κατά τον Ανδρουλάκη (2010) ο οποίος αναφέρει ότι ο Kant ορίζει τη γνώση ως ένα σύνολο από αναπαραστάσεις, οι οποίες έχουν γεννηθεί στο εσωτερικό της συνείδησης και οι οποίες έχουν συγκριθεί και συνδεθεί μεταξύ τους. Οι αναπαραστάσεις αυτές σχηματίζονται από την ενεργοποίηση των δύο γνωστικών δυνάμεων της ανθρώπινης συνείδησης, της αισθητικότητας και του νου ή λόγου.

Η περιβαλλοντική γνώση ορίζεται κατά τον Gambro & Switzky (1996:32) ως η ικανότητα των ατόμων να καταλαβαίνουν και να αξιολογούν την επίδραση της κοινωνίας στο περιβάλλον, γνώση που προβάλλει μέσα από την αναγνώριση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και την κατανόηση των αιτιών και των συνεπειών τους. Άρα κατά τον Αναστασάτο (2004:110) η γνώση των περιβαλλοντικών προβλημάτων συνεπάγεται παράλληλα και την αναζήτηση της αιτιατής σχέσης με τους παράγοντες που δημιουργήσαν τα προβλήματα.

Ο τρίτος παράγοντας της έννοιας συνείδηση, η συμπεριφορά, αποτελεί την πρακτική μιας αντίδρασης σε κάποιο ερέθισμα. Συγκεκριμένα, με τον όρο φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά νοείται κατά τη Συγκολλίτου (1997) η συμπεριφορά που εκδηλώνεται συνειδητά και επιδιώκει την ελαχιστοποίηση των αρνητικών επιπτώσεων των ενεργειών του ατόμου στο φυσικό κόσμο. Όταν αναφερόμαστε για στάσεις στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής συνείδησης, περιλαμβάνουν παράγοντες που έχουν να κάνουν με τα θετικά ή αρνητικά συναισθήματα του ατόμου σε σχέση με τις ιδιαίτερες πτυχές του περιβάλλοντος ή των αντικειμένων που σχετίζονται με αυτό. Περιλαμβάνουν την αξιολόγηση της γενικής στάσης απέναντι στο περιβάλλον ή την οικολογία γενικότερα, αλλά και συγκεκριμένες στάσεις απέναντι στην προστασία της φύσης (UNESCO, 1998). Αν αυτό το σύστημα στάσεων συνοδεύεται από πράξεις προστασίας του περιβάλλοντος όπως για παράδειγμα ανακύκλωση, τότε υπάρχει εμφάνιση φιλικής συμπεριφοράς προς το περιβάλλον.

Όσο αφορά τώρα τη σχέση μεταξύ στάσης και συμπεριφοράς κυρίως σε σχέση με το περιβάλλον, οι στάσεις μπορεί να αποτελέσουν έναν σημαντικό δείκτη πρόγνωσης συμπεριφοράς, εάν βέβαια η μέτρηση των στάσεων και της συμπεριφοράς έγκειται στα ίδια επίπεδα σαφήνειας εξασφαλίζοντας πλήρη αντιστοιχία ως προς τον στόχο, τον χρόνο και το πλαίσιο. Μία στάση μπορεί να καταλήξει σε στοχευμένη συμπεριφορά αν και οι στάσεις δεν προδικάζουν πάντα την συμπεριφορά. Κατ' ουσία ο κρίκος που συνδέει τις στάσεις με τις συμπεριφορές είναι η γνώση η οποία διαμορφώνει τις στάσεις που επηρεάζουν την εκδήλωση ή όχι της συμπεριφοράς. Κατά τον Shrigley (1988: 637-676) η θετική συσχέτιση στάσεων και γνώσεων

αποτελεί μια γραμμική σχέση που καθορίζεται από πληθώρα παραγόντων. Οπότε γίνεται κατανοητό πως οι στάσεις και οι γνώσεις των ατόμων για το φυσικό περιβάλλον συμβάλλουν με καθοριστικό τρόπο στην ευαισθητοποίηση και την ενεργή δράση τους προς την επίλυση των διάφορων περιβαλλοντικών προβλημάτων.

2.2 Παράγοντες διαμόρφωσης φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς

Ύστερα από τα παραπάνω, το ερώτημα που προκύπτει είναι το εξής: και ποιοι είναι αυτοί οι παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση φιλικής προς το Περιβάλλον συμπεριφοράς και περιβαλλοντικής συνείδησης;

Τα τελευταία τριάντα χρόνια το ερώτημα ποιοι παράγοντες συμβάλλουν στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικής συνείδησης απασχόλησε πολύ τους ερευνητές της Κοινωνικής και Περιβαλλοντικής Ψυχολογίας οι οποίοι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η διαμόρφωση φιλικών προς το περιβάλλον στάσεων οι οποίες θα έχουν ως αποτέλεσμα την εκδήλωση φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς εναπόκεινται στην δράση συγκεκριμένων κοινωνικών, γνωστικών και άλλων παραγόντων με διαρκή χαρακτήρα, που πλαισιώνουν και καθορίζουν το άτομο. Τέτοιοι παράγοντες μπορεί να είναι το φύλο, η ηλικία, η κοινωνική και οικονομική κατάσταση κάποιου, το γονικό πρότυπο, οι κοινωνικές αξίες, οι επιδράσεις από τον περίγυρο, η αυτοεκτίμηση, συναισθηματικοί παράγοντες, οι γνώσεις, τα κίνητρα, οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτιστικοί παράγοντες, κλπ.

Κατά τον Newhouse(1990: 26-32) & Chawla (1999:15-26) σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν τρεις επιπλέον παράγοντες στη διαμόρφωση φιλοπεριβαλλοντικών στάσεων: η οικολογική συνείδηση, η συναισθηματική εμπλοκή και ο τόπος ελέγχου. Με τον όρο οικολογική συνείδηση νοείται η γνώση των επιπτώσεων της ανθρώπινης συμπεριφοράς στο περιβάλλον. Με τον όρο συναισθηματική εμπλοκή εννοούμε τον βαθμό στον οποίο τα άτομα παρουσιάζουν μια συναισθηματική σχέση με τον φυσικό κόσμο. Τέλος, ο τόπος ελέγχου σχετίζεται με την αντίληψη ενός ατόμου και την ικανότητα που έχει να επιφέρει αλλαγές μέσω της συμπεριφοράς του.

2.3 Θεωρίες και μοντέλα φιλοπεριβαλλοντικής συμπεριφοράς

Κατά την Συγκολίτου (1997) τα μοντέλα που αποτέλεσαν ένα νέο πλαίσιο για την ανάλυση της φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς είναι τα κοινωνικά μοντέλα που ανέδειξαν τον αλτρουισμό και την ενσυναίσθηση ως ερμηνευτικούς παράγοντες κοινωνικών συμπεριφορών. Η θετική κοινωνική συμπεριφορά σύμφωνα με τους

Eisenberg N. & Fabes R. (1991:849-857) ορίζεται ως «η εθελοντική και εκ προθέσεως συμπεριφορά, που ωφελεί το σύνολο της κοινωνίας». Η φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά ανήκει στη θετική κοινωνική συμπεριφορά, υπο την έννοια ότι η υιοθέτηση στάσεων και η εκδήλωση πράξεων προστασίας του περιβάλλοντος λειτουργούν υπέρ του κοινού καλού, στη βάση της θεώρησης ότι η σύγχρονη κοινωνία πρέπει να βασίζεται στις αρχές της αειφορίας για να είναι εφικτή η αντιμετώπιση της παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης και των πολλών και αναρίθμητων επιπτώσεων της.

Ξεκινώντας από τη διαπίστωση της ύπαρξης μεγάλων περιβαλλοντικών προβλημάτων, από τη δεκαετία του '80 και έπειτα, αναπτύχθηκαν μοντέλα και θεωρίες σχετικά με την εκδήλωση φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς σε μια προσπάθεια ορισμού της θέλοντας να αποσαφηνίσουν τους παράγοντες που συμβάλλουν στην εμφάνιση της. Οι πιο σημαντικές θεωρίες και τα πιο σημαντικά φιλοπεριβαλλοντικά μοντέλα παρουσιάζονται παρακάτω.

2.3.1 Η θεωρία της λογικής πράξης ή της προσχεδιασμένης συμπεριφοράς

Η θεωρία της λογικής πράξης ή της προσχεδιασμένης συμπεριφοράς αναπτύχθηκε πρώτη φορά από τους Ajzen & Fishbein το 1997(σελ.888-918) οι οποίοι υποστήριζαν πως η συμπεριφορά εξαρτάται από την πρόθεση του ατόμου να εκτελέσει μια συγκεκριμένη πράξη. Κατά τη Βοσνιαδου (1999) η πρόθεση εξαρτάται από τη στάση του ατόμου ως προς την εκτέλεση της πράξης και από υποκειμενικούς κοινωνικούς κανόνες. Η στάση ορίζεται ως συνάρτηση των πεποιθήσεων του ατόμου όσον αφορά τις συνέπειες της πράξης και της αξιολόγησης αυτών των συνεπειών. Οι Ajzen & Fishbein(1997:888-918) υποστηρίζουν πως οι άνθρωποι είναι ορθολογιστές υπο την έννοια ότι κάνουν συστηματική χρήση των πληροφοριών που έχουν στη διάθεση τους και δεν ελέγχονται από ασυνείδητα κίνητρα ή ακατανίκητη επιθυμία, ούτε η συμπεριφορά τους είναι ιδιότροπη ή απερίσκεπτη (Ajzen & Fishbein 1975 : 15). Οι στάσεις δεν είναι καθοριστικές για τη συμπεριφορά όμως επηρεάζουν εμμέσως την πρόθεση συμπεριφοράς η οποία τελικά επηρεάζει και διαμορφώνει τις δράσεις των ατόμων. Οι προθέσεις επηρεάζονται από τις στάσεις αλλά και από την κοινωνική πίεση. Η παραπάνω θεωρία έχει πολλούς περιορισμούς, ωστόσο αποτελεί κατά τον Regis (1990:7-9) ένα χρήσιμο εργαλείο εξαιτίας της σαφήνειας και της απλότητας του.

2.3.2 Το Μοντέλο των Fietkau & Kessel (1981)

Οι Fietkau & Kessel (ό.α στο Kollumuss and Agyeman (2002:246) στη μελέτη τους χρησιμοποίησαν κοινωνιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες για να μπορέσουν να ερμηνεύσουν την ύπαρξη φιλικής ή όχι προς το περιβάλλον συμπεριφοράς. Το μοντέλο τους βασίζεται σε πέντε παράγοντες που επηρεάζουν έμμεσα ή άμεσα τη φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά, ενώ οι μεταβλητές αυτές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους ή μπορεί και να αλλάξουν. Οι πέντε αυτοί παράγοντες είναι οι ακόλουθοι:

1. Στάση
2. Αξίες
3. Δυνατότητα να ενεργούν οικολογικά
4. Κίνητρα συμπεριφοράς και
5. Γνώση

2.3.3 Το Μοντέλο του Rajecski (1982)

Ο Rajecski το 1982 ανέπτυξε ένα μοντέλο με το οποίο καθόρισε τέσσερις αιτίες σχετικά με την εκδήλωση φιλικής προς το περιβάλλον συμπεριφοράς. Αυτές οι αιτίες είναι:

1. Άμεση σχέση με την έμμεση εμπειρία
2. Οι κανονιστικές επιρροές
3. Η χρονική διαφορά
4. Η μέτρηση στάσης και συμπεριφοράς

Οι έμμεσες εμπειρίες οδηγούν σε εξασθένηση της συσχέτισης μεταξύ της στάσης και της συμπεριφοράς. Έτσι οι άμεσες εμπειρίες έχουν ισχυρότερη επιρροή στη συμπεριφορά των ανθρώπων σε σχέση με τις έμμεσες εμπειρίες.

Οι συμπεριφορές των ανθρώπων διαμορφώνονται και επηρεάζονται από τους κοινωνικούς κανόνες, τα ήθη και τα έθιμα. Οπότε εάν η κυρίαρχη κουλτούρα προβάλλει έναν μη βιώσιμο τρόπο ζωής, η φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά είναι λιγότερο πιθανό να εκδηλωθεί και να διευρυνθεί το χάσμα μεταξύ στάσεων και εκδηλωμένης συμπεριφοράς. Η χρονική διαφορά σχετίζεται με το γεγονός ότι οι στάσεις των ανθρώπων αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου.

2.3.4 Μοντέλο Hines, Hungerford & Tomera (1986 -1987)

Το μοντέλο Hines, Hungerford & Tomera βασίστηκε στο προηγούμενο μοντέλο των Ajzen & Fishbein. Σε αυτό το μοντέλο παρουσιάζεται μια μετά – ανάλυση των μέχρι τότε ερευνών για τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά και καταλήγει στην εξαγωγή συγκεκριμένων δεικτών ή μεταβλητών που σχετίζονται με την εκδήλωση περιβαλλοντικά υπεύθυνης συμπεριφοράς. Οι δείκτες αυτοί είναι:

1. **Γνώση των θεμάτων:** το κάθε άτομο πρέπει να είναι εξοικειωμένο με το περιβάλλον, τα περιβαλλοντικά προβλήματα και τα αίτια που τα προκαλούν.
2. **Γνώση των στρατηγικών δράσης:** το άτομο πρέπει να έχει τις κατάλληλες γνώσεις ώστε να μπορέσει με διάφορους τρόπους και δράσεις να μειώσει τον αντίκτυπο του κάθε περιβαλλοντικού προβλήματος.

3. **Κέντρο ελέγχου του ατόμου:** δείχνει την αντίληψη ενός ατόμου, σχετικά με το πόσο θεωρεί ότι έχει την ικανότητα να επιφέρει αλλαγές με τη δική του συμπεριφορά.
4. **Στάσεις:** οι άνθρωποι που έχουν ισχυρές φιλικές προς το περιβάλλον στάσεις είναι πιο πιθανό να παρουσιάσουν φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά.
5. **Ατομικό αίσθημα ευθύνης:** άνθρωποι που έχουν μεγαλύτερη αίσθηση ευθύνης το πιο πιθανό είναι να εμφανίσουν και πιο υπεύθυνη περιβαλλοντική συμπεριφορά.

2.3.5 Μοντέλο Υπεύθυνης Συμπεριφοράς του Πολίτη των Hungerford & Volk (1990)

Το 1990 οι Hungerford & Volk θέλοντας να ορίσουν επτά μεταβλητές ως κύριους δείκτες για την πρόβλεψη της υπεύθυνης συμπεριφοράς του πολίτη, παρουσίασαν αυτό το μοντέλο. Οι δείκτες αυτοί διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες και επηρεάζουν τα επίπεδα διαμόρφωσης περιβαλλοντικά υπεύθυνης συμπεριφοράς:

1. **Μεταβλητές ευαισθητοποίησης:** ερμηνεύονται ως οι προϋποθέσεις για την επίτευξη της υπεύθυνης συμπεριφοράς και περιλαμβάνουν την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, τις οικολογικές γνώσεις, τις στάσεις του ατόμου απέναντι σε περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά ζητήματα.
2. **Μεταβλητές οικειοποίησης:** αυτές αναγάγουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα σε προσωπική υπόθεση του ατόμου. Οι μεταβλητές αυτές περιλαμβάνουν την ουσιαστική γνώση των διαστάσεων των περιβαλλοντικών ζητημάτων, την προσωπική, συναισθηματική, οικονομική στήριξη σε αυτά, καθώς και την επίγνωση των θετικών ή αρνητικών συνεπειών της συμπεριφοράς και την προσωπική εμπλοκή στην αντιμετώπιση των προβλημάτων.
3. **Μεταβλητές ενίσχυσης:** αυτές οι μεταβλητές αφορούν τις δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων του περιβάλλοντος.

2.3.6 Το Μοντέλο του Stern (1993)

Το μοντέλο του Stern βασίζεται στη θεωρία αλτρουισμού του Schwartz (1977) η οποία θεωρία υποθέτει ότι η αλτρουιστική συμπεριφορά αυξάνεται όταν ένα άτομο αντιλαμβάνεται τον πόνο των άλλων ανθρώπων. Σύμφωνα λοιπόν με αυτό το μοντέλο, η ανησυχία σχετικά με το περιβάλλον και τα προβλήματα του προκαλείται από τον συνδυασμό τριών παραγόντων: εγωιστικός, κοινωνικός και βιολογικός προσανατολισμός. Ο εγωιστικός προσανατολισμός είναι ο ισχυρότερος, ακολουθεί ο κοινωνικός και τέλος ακολουθεί ο βιολογικός. Ο εγωιστικός προσανατολισμός μπορεί να είναι ένα μονάχα κίνητρο για την φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά, όσο η δράση εξυπηρετεί τις ανάγκες του ατόμου. Ένας ισχυρός εγωιστικός προσανατολισμός δεν είναι παραγωγικός όταν η επιθυμητή συμπεριφορά αναιρεί τόσο τις επιθυμίες όσο και τις ανάγκες του ατόμου. Σύμφωνα με τον Stern (2000) η

εκδήλωση συγκεκριμένων συμπεριφορών μπορεί να συνδεθεί με τις φιλοπεριβαλλοντικές αξίες του ατόμου όταν παράλληλα αντιλαμβάνεται πως η προσωπική του συνεισφορά μπορεί να εξαλείψει τους κινδύνους του περιβάλλοντος.

2.3.7 Το ελλειμματικό Μοντέλο Κατανόησης του Κοινού και της Δράσης του Burgess(1999)

Το μοντέλο του Burgess ερμηνεύει τη φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά βασισμένο σε μία γραμμική εξέλιξη των περιβαλλοντικών γνώσεων, που οδηγούν στην περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση. Η εκπαίδευση των ανθρώπων πάνω σε περιβαλλοντικά ζητήματα θα οδηγήσει αυτόματα σε φιλοπεριβαλλοντική συμπεριφορά (Burgers , 1998:1445-1460).

2.3.8 Το Μοντέλο των Kollmuss & Agyeman (2002)

Οι Kollmuss & Agyeman (2002:248-256) παρουσίασαν ένα μοντέλο που συνδυάζει πληθώρα εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων για την ερμηνεία της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς. Συγκεκριμένα οι παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η εμφάνιση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: στις κοινωνικές και δημογραφικές μεταβλητές και στις κοινωνικές και ψυχολογικές μεταβλητές. Στην πρώτη κατηγορία, οι συμπεριφορές εξαρτώνται από παράγοντες όπως το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο μόρφωσης το οικονομικό, πολιτιστικό και μορφωτικό επίπεδο, το θεσμικό πλαίσιο, κλπ. Στην δεύτερη κατηγορία οι συμπεριφορές εξαρτώνται από παράγοντες όπως οι αξίες και οι στάσεις, το κίνητρο συμπεριφοράς, η συναισθηματική εμπλοκή, η περιβαλλοντική συνειδητοποίηση, ο έλεγχος συμπεριφοράς και οι προτεραιότητες που θέτει το κάθε άτομο. Γενικά μπορούμε να πούμε πως οι ψυχολογικοί παράγοντες αντιμετωπίζονται ως ισχυρότεροι χωρίς όμως να αγνοείται η συνεισφορά των κοινωνικών και δημογραφικών παραγόντων (πρώτη κατηγορία μεταβλητών).

2.3.9 Το Εννοιολογικό Μοντέλο του Barr (2004)

Το 2004 ο Barr (2004:231-249) ανέπτυξε ένα εννοιολογικό μοντέλο σύμφωνα με το οποίο ερμηνεύονται οι συμπεριφορές που εκδηλώνονται λαμβάνοντας υπόψη εξωγενείς παράγοντες όπως είναι για παράδειγμα η γνώση, η πληροφόρηση, τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά, οι ψυχολογικοί παράγοντες και η πρόθεση. Το συμπέρασμα του Barr ήταν ότι άτομα που έχουν θετικές αξίες απέναντι στο περιβάλλον εμφανίζουν ευκολότερα φιλική προς το περιβάλλον συμπεριφορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

3.1 Κατηγορίες παραμυθιών

Τα παραμύθια ανάλογα με το περιεχόμενο και την ερμηνεία τους χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες, οι οποίες είναι:

1. Μυθικά ή ξωτικά παραμύθια. Σε αυτή την κατηγορία ανήκουν παραμύθια που περιλαμβάνουν γίγαντες, δράκους, μάγισσες και φτερωτά όντα.
2. Διηγηματικά ή κοσμικά παραμύθια. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει παραμύθια που αναφέρονται στην ανθρώπινη κοινωνία όπως για παράδειγμα ταξίδια, γεωργία, πόλεμος, κλπ. , και μοιάζουν με μυθιστορήματα γραμμένα και βγαλμένα από τη ζωή.
3. Θρησκευτικά παραμύθια. Τα παραμύθια αυτής της κατηγορίας αντλούν το περιεχόμενο τους από την Γραφή, από βίους αγίων κλπ.
4. Σατιρικά παραμύθια. Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει παραμύθια που η θεματική τους σχετίζεται με περιπέτειες, παθήματα και τιμωρίες.

Εκτός όμως από τις παραπάνω κατηγορίες, υπάρχει και ένας διαχωρισμός παραμυθιών σύμφωνα με την πλοκή τους. Έτσι τα παραμύθια χωρίζονται σε:

1. Αινιγματικά. Είναι παραμύθια που βασίζονται στο αίνιγμα και η πλοκή τους βασίζεται στη λύση του αινίγματος αυτού.
2. Κλιμακωτά. Είναι παραμύθια τα οποία περιέχουν αυξανόμενα περιστατικά.
3. Παροιμιακά. Είναι παραμύθια που στηρίζονται στην ανάπτυξη μιας παροιμίας.

3.2 Χαρακτηριστικά των παραμυθιών

Τα παραμύθια διαφοροποιούνται από τα υπόλοιπα είδη του έντεχνου λόγου εξαιτίας κάποιων συγκεκριμένων χαρακτηριστικών.

Α) Ο κόσμος των παραμυθιών είναι φανταστικός

Καταρχήν τα παραμύθια είναι αφηγήματα άρα έχουν πλοκή, μία συγκεκριμένη μορφή, δομή και θεματική. Η πιο βασική ιδιότητα που έχουν είναι ο φανταστικός, μαγικός κόσμος τους. Αυτός ο μαγικός κόσμος συνήθως δεν βρίσκεται στα όρια του πραγματικού αλλά κινείται στα όρια του υπερφυσικού. Στα παραμύθια όλα μπορούν

να συμβούν. Όλα είναι δυνατά. Έτσι δεν ισχύουν οι φυσικοί νόμοι και οι ακραίες διαστάσεις, Ο κόσμος των παραμυθιών στηρίζεται στα όνειρα και στο παράλογο και όχι στη λογική. Κατά τον Αυδίο (1994) «ο κόσμος του παραμυθιού είναι ιδιόμορφος, φανταστικός και απομακρυσμένος από την πεζότητα. Παρουσιάζει τα γεγονότα όπως τα βλέπει η φαντασία του παιδιού που στερείται την πείρα της ζωής».

B) Στα παραμύθια υπάρχει αυθαιρεσία

Όπως είπαμε και πιο πάνω στα παραμύθια όλα μπορεί να συμβούν. Ο χρόνος είναι αόριστος. Το ίδιο και ο τόπος. Ενώ όταν ο πρωταγωνιστής ή οι πρωταγωνιστές του παραμυθιού δεν μπορούν να ξεπεράσουν τις κακουχίες ή τις όποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν, εμφανίζεται κάτι απρόσμενο, γίνεται ένα θαύμα ή εμφανίζεται κάτι μαγικό. Όλα μπορούν να μεταλλαχθούν. Για παράδειγμα οι άνθρωποι μπορούν να μεταμορφωθούν σε κάποιο αντικείμενο ή σε κάποιο ζώο. Με τη βοήθεια του παραμυθιού το υπερφυσικό και το πραγματικό συνυπάρχουν.

Γ) Τα χρώματα που κυριαρχούν στα παραμύθια

Τα χρώματα που κυριαρχούν στα παραμύθια είναι το άσπρο, το μαύρο, το κόκκινο και το χρυσό. Δεν υπάρχουν συνήθως άλλες αποχρώσεις ή άλλα χρώματα. Επίσης, κατά τον Λουκάτο (1988 ό.α στο Τσιλιμένη Τασούλα σελ 2.) τα αντικείμενα που πρωταγωνιστούν στα παραμύθια είναι κατασκευασμένα από χρυσάφι, ασήμι, μέταλλο ή ορυκτό.

Δ) Σκοπός του παραμυθιού

Κατά τον Γ. Μέγα το παραμύθι στοχεύει στην ψυχαγωγία και στη διασκέδαση του ανθρώπου. Της ίδιας άποψης είναι και η Λότη Πέτροβιτς- Ανδρουτσοπούλου (1995), η οποία πιστεύει πως τα παραμύθια βοηθούν τους ανθρώπους να ξεχνούν τα προβλήματα τους έστω και προσωρινά. Τους βοηθάει και τους συμπαραστέκεται προκειμένου να τα βγάλουν εις πέρας στις δυσκολίες της καθημερινότητας και προσπαθούν να τους δώσουν κουράγιο και αισιοδοξία.

Ε) Η αρχή και το τέλος

Η αρχή και το τέλος των παραμυθιών είναι πάντα η ίδια. Ξεκινώντας να αφηγηθεί κάποιος ένα παραμύθι λέει τη φράση «Μια φορά και έναν καιρό ...» ενώ τελειώνοντας λέει « και έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα».

Τελειώνοντας με την περιγραφή των βασικών χαρακτηριστικών των παραμυθιών θα πρέπει να αναφέρουμε και ένα τελευταίο χαρακτηριστικό που είναι κοινό για κάθε είδους παραμύθι. Τα παραμύθια είναι κοινό απόκτημα της ανθρωπότητας. Τα συναντούμε σε κάθε έθνος, σε κάθε λαό και σε κάθε πολιτισμό.

3.3 Τα παραμύθια ως μέσο αγωγής

Συχνά, δημιουργείται η απορία γιατί πρέπει ένα παιδί να διαβάζει. Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση είναι ξεκάθαρη. Ένα βιβλίο για παιδιά είναι ένα άρτιο έργο με ελαφρύ ύφος και σωστή λειτουργία της γλώσσας. Μέσα από αυτό εκφράζονται αξίες, ήθη, έθιμα, ιδέες, προβληματισμοί και πρότυπα υγιούς συμπεριφοράς με σκοπό να ψυχαγωγήσει το παιδί.

Το παιδί, σε αυτή την ηλικία προσπαθεί να πλάσει έναν χαρακτήρα. Ο κόσμος γύρω του είναι γεμάτος ερεθίσματα τα οποία είναι ικανά μέσα από σωστή εκμετάλλευση να επιδράσουν θετικά και να διαμορφώσουν την προσωπικότητα του. με την ανάγνωση το παιδί έρχεται σε επαφή με την κοινωνία και τα κοινωνικά προβλήματα ξεφεύγοντας από το ατομικό συμφέρον, στρέφοντας το ενδιαφέρον του στο συλλογικό συμφέρον. Μέσα από τα βιώματα, τους προβληματισμούς και τις εμπειρίες των ηρώων, δημιουργείται στο παιδί μια τάση ταύτισης και μίμησης των χαρακτήρων και προσπαθεί να δώσει λύση στο πρόβλημα με αποτέλεσμα να τοποθετείται σε έναν διαφορετικό τρόπο σκέψης.

Κατά τον Αναγνωστόπουλο (1994) η αφήγηση ή η ανάγνωση ενός παιδικού βιβλίου, δεν προσφέρει μόνο παιδαγωγική και διδακτική αξία στο νέο αλλά και το σημαντικότερο, την αγωγή της ψυχής (ψυχαγωγία). Μέσω του βιβλίου ο νέος ο νέος μεταφέρεται σε έναν άλλο κόσμο, εξωπραγματικό, στον οποίο συναντά και γνωρίζει αξίες όπως για παράδειγμα η φιλία, η ισότητα, η αγάπη, ο σεβασμός, η συνεργασία. Με το διάβασμα ο νέος καλλιεργεί την φαντασία του, την κρίση του, το συναισθηματικό του κόσμο. Όλα όσα διαβάζει επηρεάζουν όχι μόνο τη σκέψη του αλλά και ολόκληρη τη μελλοντική ζωή του.

Τελικά όμως το παιδικό βιβλίο είναι ένα μέσο αγωγής ή είναι απλά ένα μέσο ψυχαγωγίας; Έχουν διατυπωθεί πολλές απόψεις πάνω σε αυτό το ερώτημα. Οι περισσότεροι όμως ερευνητές συμπεραίνουν ότι το παιδικό βιβλίο παρουσιάζει στοιχεία αγωγής, ψυχαγωγίας και τέχνης. Δηλαδή, στόχος είναι αρχικά η αισθητική απόλαυση, η αγωγή ή πιο απλά η παιδαγωγική κατάρτιση και τέλος η ψυχαγωγία που όμως είναι ο απώτερος στόχος του παιδιού.

Σε όλους τους ανθρώπους υπάρχει προδιάθεση για σύνδεση με το βιβλίο. Αυτό αργότερα αναπτύσσεται ή υποβαθμίζεται με τη βοήθεια κάποιων παραγόντων που σύμφωνα με τον Δελώνη (1991) αυτοί οι παράγοντες διακρίνονται σε κύριους και δευτερεύοντες. Τέτοιοι παράγοντες είναι το νηπιαγωγείο, το δημοτικό σχολείο, η βιβλιοθήκη, η οικογένεια, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι εκθέσεις βιβλίου.

3.4 Η Παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση των παραμυθιών

Τα παραμύθια ουσιαστικά αποτελούν δίαυλο επικοινωνίας μεταξύ παιδιού και παράδοσης. Στοιχεία από την παράδοση που έχουν περάσει και στα παραμύθια μπορούν να αξιοποιηθούν στις πρακτικές διδασκαλίας της προσχολικής αγωγής προς όφελος πάντα των παιδιών.

Ο προφορικός και ο γραπτός λόγος, κατακτάει με τρόπο ελκυστικό και ευχάριστο από το παιδί μεταφέροντας το σε έναν μαγικό κόσμο που το διδάσκει να διασκεδάσει ενώ συγχρόνως το βοηθάει να αναπτύσσει την μνήμη του, την προσοχή του και τη συναισθηματικότητα του. Το παραμύθι ανοίγει νέους δρόμους στη σκέψη των μικρών παιδιών και τα διδάσκει χωρίς όμως διδακτισμό με αποτέλεσμα να αποτελεί ένα από τα καλύτερα μέσα κοινωνικής μάθησης.

Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού είναι αναγνωρισμένη διεθνώς, πράγμα που αποδεικνύεται και από ψυχολογικές μελέτες. Ωστόσο, στην Ελλάδα εξακολουθεί να θεωρείται ένα λογοτεχνικό είδος που είναι χρήσιμο παιδαγωγικά μόνο για την πρώτη ηλικία του ανθρώπου, και μάλιστα περνώντας από αυστηρή λογοκρισία.

Βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική παιδαγωγική και διδακτική αξιοποίηση του είναι η επιλογή της κατάλληλης ιστορίας, που θα προκαλέσει το ενδιαφέρον των παιδιών και θα παρουσιάσει τα γεγονότα της αφήγησης με σαφή σειρά.

Με όλα αυτά τα στοιχεία που ενυπάρχουν στο παραμύθι όπως για παράδειγμα τις ιδέες, τις αναπαραστάσεις και τις εμπειρίες του φανταστικού και του πραγματικού και την κατάλληλη αξιοποίηση αυτών, δημιουργείται ένα πλαίσιο κοινωνικής αλληλεπίδρασης των παιδιών που στοχεύει στη συνεργασία και τη συμμετοχικότητα του στις κοινωνικές δεξιότητες της ακρόασης τους, καθώς και τις νοητικές δεξιότητες που σχετίζονται με τις έννοιες της σειροθέτησης, της αντιστοίχισης και της ταξινόμησης. Επομένως, γίνεται κατανοητό πως το παραμύθι μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο βοήθημα για τη γνωστική, γλωσσική αισθητική και κινητική καλλιέργεια των παιδιών.

Από τα παραμύθια αναδύεται ένας ολόκληρος κόσμος ενώ η ώρα του παραμυθιού προκαλεί πάντα μεγάλη ευχαρίστηση. Η έκφραση «μια φορά και έναν καιρό ...» ασκεί στα παιδιά μια μαγική δύναμη, το απογειώνει στον κόσμο της φαντασίας μακριά από τον τόπο και τον χρόνο. Η αντιμετώπιση της ζωής από τη θέση του μικρού και ανίσχυρου αλλά και η θέαση του κόσμου με μια πιο καθαρή ματιά αποτελεί σημαντικό τεκμήριο του παραμυθιού το οποίο μπορεί να αξιοποιηθεί τόσο στη διήγηση όσο και στη δραματοποίηση του σε παιδιά. Το ευτυχές τέλος, η ξεκάθαρη πλοκή, η απουσία χυδαιότητας καθώς και η επικράτηση της δικαιοσύνης είναι χαρακτηριστικά που μπορούν να αξιοποιηθούν κατάλληλα και να αναδείξουν τις ξεχωριστές δυνατότητες των παιδιών.

Ο χαρακτήρας των παραμυθιών έχει όλα εκείνα τα στοιχεία που μπορούν να αξιοποιηθούν ως τεχνική διδακτικής προσέγγισης σε θεραπευτικό επίπεδο, εφόσον το παραμύθι βοηθά ως προς το περιεχόμενο του να επιτευχθεί ένα οικείο κλίμα ενώ τα γεγονότα εξελίσσονται με απλό τρόπο, λιτό και ξεκάθαρο που επιτρέπουν στο παιδί να τα παρακολουθήσει χωρίς να δημιουργούνται μπερδέματα ή σύγχυση.

Ένα εξαιρετικό μάθημα αγωγής του προφορικού λόγου είναι η ακρόαση του παραμυθιού καθώς οι εκφραστικές τους δυνατότητες και οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται κεντρίζουν το ενδιαφέρον του παιδιού. Επίσης, η γλώσσα του παραμυθιού μπορεί να αξιοποιηθεί για τη γλωσσική του καλλιέργεια. Από άποψη διδακτικής, ένα παραμύθι μπορεί να λειτουργήσει ως κείμενο αναπτυγμένης αφήγησης συμβάλλοντας στην ανάπτυξη προφορικού και γραπτού λόγου από τα παιδιά. Το γλωσσικό επίπεδο των προτάσεων που συνθέτουν ένα παραμύθι πρέπει να είναι αντίστοιχο των δυνατοτήτων των παιδιών για να είναι κατανοητό από αυτά. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί όταν κατά τη διάρκεια της αφήγησης του παραμυθιού ο λόγος εξελίσσεται σε παροντικό χρόνο, οι προτάσεις που χρησιμοποιούνται είναι μικρές και ο τόνος της φωνής διαφοροποιείται ανάλογα με το περιεχόμενο. Μπορούμε με μια μικρή συζήτηση να προκαλέσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών και να τα αφήσουμε να διηγηθούν με λίγα λόγια αυτό που πριν λίγο άκουσαν. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται πρέπει να είναι πλούσιο και κατανοητό. Με αυτές τις διδακτικές τεχνικές τα παιδιά οδηγούνται με φυσικό τρόπο σε μια μορφή επικοινωνίας. Όταν τα παιδιά κάνουν λάθη κατά τη διάρκεια της διήγησης ή της ομιλίας τους γενικότερα, δεν τα διακόπτουμε και αφήνουμε μεγάλο χρονικό περιθώριο ώστε να μπορεί να σκεφτεί. Το παιδί με την ακρόαση του παραμυθιού βελτιώνει το επίπεδο ομιλίας του, μαθαίνει να ακούει, εξοικειώνεται με τον πλούσιο ποιητικό λόγο και την συμβολική γλώσσα, προσπαθεί να περιγράψει τους ήρωες και να θυμηθεί την πλοκή του παραμυθιού.

Εξίσου σημαντική θεωρείται η εικονογράφηση ενός παραμυθιού και η αξιοποίηση της ως διδακτικό μέσο. Στην προσχολική και πρώτη σχολική ηλικία των παιδιών επειδή τα παιδιά δεν έχουν κατακτήσει ακόμα τη δεξιότητα της ανάγνωσης ο εικονικός τρόπος επικοινωνίας είναι κατάλληλος. Έτσι, η εικόνα αποτελεί δημοφιλές και αγαπητό γνώρισμα σε αυτές τις ηλικίες και προσφέρεται για ανάπτυξη και παραγωγή προφορικού λόγου δεδομένου πως η εικόνα διαθέτει μια δυναμική, είναι φορέας και κώδικας πολλαπλών μηνυμάτων, προσφέρει πολλές προσεγγίσεις και τις περισσότερες φορές είναι πιο ισχυρές από το κείμενο. Κατά τον Ασωνίτη (2001) το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο εξυπηρετεί πολλαπλές παιδαγωγικές ανάγκες με κυριότερες τη γνωστική και αισθητική, η αξιοποίηση της εικόνας μπορεί να αποτελέσει το έναυσμα για την κινητοποίηση των μαθητών σε ενδιαφέρουσες και ωφέλιμες παιδαγωγικά δραστηριότητες.

Έχοντας κατά νου τη σημασία που έχουν τα παραμύθια στην αγωγή και στην ψυχολογία των παιδιών, έχουν προταθεί διάφορες δραστηριότητες για την εισαγωγή τους στην εκπαίδευση και την καλύτερη δυνατή διδακτική τους αξιοποίηση. Τέτοιες δραστηριότητες είναι η αφήγηση, η αφήγηση με επίδειξη εικόνων, η ανάγνωση, η

ανάγνωση με επίδειξη εικόνων, η ανάγνωση με παύσεις, η αναδιήγηση, η αναδιήγηση με εικόνες, τα παιχνίδια με κάρτες, η εικονογράφηση, η δραματοποίηση, το κουκλοθέατρο, τα αυτοσχέδια παραμύθια, η ακρόαση παραμυθιών, η διασκευή παραμυθιών, κλπ. Ο Μαλαφάντης (2007) στο βιβλίο του «Το Παραμύθι στην Εκπαίδευση. Παιδαγωγική και Διδακτική Αξιοποίηση του Παραμυθιού» επισημαίνει πως οι δραστηριότητες αυτές θα πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες και στα ενδιαφέροντα των παιδιών, για να υπάρξει το επιθυμητό αποτέλεσμα, που είναι η ψυχαγωγία, μέσα από την δημιουργική συνεργασία, τη συμμετοχή και την μάθηση.

Το παραμύθι αποτελεί ένα εξαιρετικό μέσο που μπορούμε να το αξιοποιήσουμε για να καλύψουμε τις ανάγκες των παιδιών βοηθώντας τα σε ένα ευρύτερο γνωστικό, κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο. Το παιδί από τη στιγμή που θα ενταχθεί σε ένα οργανωμένο εκπαιδευτικό πλαίσιο ενισχύεται η ανάπτυξη των διαπροσωπικών σχέσεων, εντάσσεται στην ομάδα, αποκτά το αίσθημα ότι ανήκει κάπου και εξασφαλίζει μια μορφή επικοινωνίας. Το παιδί μαθαίνει να ακούει, να συζητά, να σκέφτεται και να εκφράζει την άποψη του, ενώ αργά και σταθερά μαθαίνει να πειραματίζεται με το λόγο και την ομιλία βελτιώνοντας το επίπεδο κατανόησης και χρήσης της γλώσσας.

3.5 Κριτήρια επιλογής παραμυθιών

Τα κριτήρια που πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη όταν επιλέγουμε παραμύθια για τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, είναι πολλά όπως για παράδειγμα τα ενδιαφέροντα τους, οι ανάγκες τους, η ηλικία τους, το θέμα που πραγματεύεται το παραμύθι, η μορφή του παραμυθιού και η εικονογράφηση του, η γλώσσα του παραμυθιού να είναι προσαρμοσμένη στο γλωσσικό επίπεδο των παιδιών ώστε να το καταλαβαίνουν, κλπ.

Βασικό ρόλο στην επιλογή παραμυθιού παίζει η αισθητική, η ποιότητα και η καταλληλότητα του παραμυθιού, αν δηλαδή ενδείκνυται για παιδιά. Βέβαια, τα κριτήρια μεταβάλλονται και προσαρμόζονται ανάλογα με την εποχή, το ιστορικό πλαίσιο, τις συνθήκες ζωής, τα συστήματα εκπαίδευσης και τους εκπαιδευτικούς στόχους.

Κατά τον Μαλαφάντη (2007) οι άνθρωποι στις μέρες μας συζητούν μπροστά στα παιδιά χωρίς λογοκρισία καθώς η ζωή είναι γεμάτοι δράκους όπως πχ ναρκωτικά, τρομοκρατία, βία, οικολογική καταστροφή, πολέμους). Επομένως στο πλαίσιο της σύγχρονης κοινωνίας οι βάρβαρες σκηνές των παραμυθιών σίγουρα δεν έχουν τον ίδιο αντίκτυπο στα παιδιά, όσο μια βίαιη σκηνή στην τηλεόραση. Άρα θα ήταν προτιμότερο να διαβαστεί στο παιδί ένα παραμύθι ακόμη και αν περιέχει μία τέτοια σκηνή, παρά να δει μια αντίστοιχη στην τηλεόραση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: «ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΙΩΝ»

4.1 Σχετικά με το υλικό μελέτης

Για την εργασία αυτή επιλέχθηκαν παραμύθια με οικολογικό περιεχόμενο που εκδόθηκαν από διάφορες εκδόσεις. Κάποια από τα παραμύθια που επιλέχθηκαν είναι ελληνικά ενώ κάποια άλλα μεταφρασμένα, όμως όλα εξυπηρετούν τον ίδιο σκοπό: προσβλέπουν στη μετάδοση μηνυμάτων σχετικά με το περιβάλλον. Με τον όρο οικολογία δεν εννοούμε την επιστροφή στην φύση αλλά την κατανόηση της κατάστασης που επικρατεί στο περιβάλλον εξαιτίας των δραστηριοτήτων του ανθρώπου και συνάμα της ανάπτυξης της οικολογικής συνείδησης στους ανθρώπους.

Στα πράσινα παραμύθια, όπως συχνά αναφέρονται τα παραμύθια με τη συγκεκριμένη θεματική, συναντούμε συχνά την παρουσίαση περιβαλλοντικών προβλημάτων και περιβαλλοντικών κινδύνων που δημιουργούμε εμείς οι άνθρωποι και που λειτουργούν αρνητικά στη ζωή μας. Επίσης, αναδεικνύονται οι στάσεις ζωής και τα μέτρα που μπορούν να ακολουθήσουν τα παιδιά ώστε να συμβάλλουν στην προστασία του περιβάλλοντος.

Θα πρέπει τέλος να επισημάνουμε πως τα επιλεγμένα παραμύθια εντάσσονται στην κατηγορία των μικρών ιστοριών όμως επειδή έχουν γραφτεί σύμφωνα με τη λογική που διέπει το είδος των παραμυθιών, εξ αρχής εκλαμβάνονται ως παραμύθια.

4.2 Ανάλυση επιλεγμένων παραμυθιών

4.2.1 «Χωρίς Σκουπίδια»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Χωρίς σκουπίδια»

Συγγραφέας: Σιμά Οζκάν

Εικονογράφος: Ζεινέπ Οζάταλαι

Μεταφράστρια: Ελένη Δασκαλάκη

Ημερομηνία Έκδοσης: 2020

Εκδόσεις: ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Ηλικίες: 4+

Εικόνα 11. Εξώφυλλο παραμυθιού "Χωρίς σκουπίδια"

B) Παρουσίαση Συγγραφέα

Το βιβλίο είναι γραμμένο από την Σιμά Οζκάν η οποία γεννήθηκε το 1988 και σπούδασε στο πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης Αμερικάνικο Πολιτισμό και Λογοτεχνία, Θεατρική Κριτική και Δραματουργία, ενώ το μεταπτυχιακό της από το πανεπιστήμιο του Μπιλγκί ήταν σχετικό με τη Συγκριτική Λογοτεχνία. Εργάστηκε ως μεταφράστρια και επιμελήτρια παιδικών βιβλίων σε διάφορους εκδοτικούς οίκους και ως δασκάλα αγγλικών σε νηπιαγωγεία.

Γ) Περίληψη Ιστορίας

Πρώτη μέρα στο νηπιαγωγείο ο Ντενίζ παρατηρεί την καινούργια συμμαθήτριά του και παραξενεύεται. Σκέφτεται πως αυτό το κορίτσι είναι περίεργο, έχει γυάλινο μπουκάλι με νερό, το κολατσιό της τυλιγμένο σε πάνινη πετσέτα και τα μπισκότα της σε γυάλινο βάζο. Επίσης, το μπλοκ ζωγραφικής της δεν είναι καινούργιο και κάθε σελίδα του είναι ζωγραφισμένη όμως παρόλα αυτά αυτή συνεχίζει και ζωγραφίζει. Λίγο αργότερα όμως που ζητάει η δασκάλα από τη Νίλ να συστηθεί και να τους δείξει τη ζωγραφιά της τα πράγματα αλλάζουν και τα παιδιά εντυπωσιάζονται από αυτά που τους λέει.

Δ) Ανάλυση Παραμυθιού

Η συγγραφέας δεν ξεκινάει να αφηγείται αλλά βάζει τον Ντενίζ να αφηγείται την ιστορία. Ο Ντενίζ είναι ένα πεντάχρονο αγόρι που πηγαίνει στο νηπιαγωγείο. Με αυτόν τον τρόπο τα παιδιά νιώθουν πιο οικεία καθώς ταυτίζονται με τον ήρωα του παραμυθιού. Και η δεύτερη ηρωίδα του βιβλίου είναι παιδί, τη λένε Νίλ και είναι και αυτή καινούργια μαθήτριά στο ίδιο νηπιαγωγείο με τον Ντενίζ. Με πολύ έξυπνο τρόπο η συγγραφέας βάζει τη Νίλ να εξηγεί τις επιλογές της και να προτρέπει τους συμμαθητές της να προσπαθήσουν και εκείνοι να προστατεύσουν τη Γη.

Όταν η δασκάλα ζητάει από τα παιδιά να ζωγραφίσουν κάτι για το καλοκαίρι που πέρασε και να παρουσιάσουν τη ζωγραφιά τους στους συμμαθητές τους, η Νίλ χωρίζει το φύλλο της σε πέντε τετράγωνα και ζωγραφίζει τα πέντε κακά: πλαστικές σακούλες, πλαστικά μπουκάλια νερού, καλαμάκια μιας χρήσης, χάρτινα και πλαστικά ποτήρια, χαρτοπετσέτες και υγρά μαντιλάκια. Τα παιδιά την κοιτούν έκπληκτα γιατί δεν μπορούν να καταλάβουν τι ακριβώς έχει ζωγραφίσει. Όμως και η δασκάλα την κοιτάζει με περιέργεια. Η Νίλ τους εξήγησε πως μετακόμισε πρόσφατα στην πόλη και στο καινούριο σπίτι τους ανέλαβε αυτή να πετάει τα σκουπίδια. Μία μέρα λοιπόν ρώτησε τη μαμά της από περιέργεια που πάνε όλα αυτά τα σκουπίδια που πετάμε και η μαμά της την πήγε στη χωματερή για να της δείξει. Η Νίλ προβληματίστηκε γιατί σκέφτηκε πως μόνο η οικογένειά της είχε πετάξει τριάντα σακούλες δηλαδή είχε δημιουργηθεί ένα βουνό σκουπίδια μόνο από αυτούς. Έτσι όταν γύρισε στο σπίτι σκέφτηκαν με τους γονείς και τον αδερφό της τι πετάνε στα σκουπίδια και με ποιόν

τρόπο μπορούν να τα μειώσουν. Πρώτα αποφασίσανε να πούνε αντίο στα πέντε κακά, αυτά που είχε ζωγραφίσει στη ζωγραφιά της. Εξηγεί στους απορημένους συμμαθητές της πως δεν ήταν εύκολο να μην παράγουν σκουπίδια όμως τα κατάφεραν. Η Νίλ προτρέπει τους συμμαθητές της να μην παράγουν σκουπίδια στο σχολείο προτείνοντας τους να παίρνουν γυάλινο μπουκάλι για νερό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί, να τυλίγουν το κολατσιό τους σε υφασμάτινη πετσέτα που μπορεί να πλυθεί και να χρησιμοποιηθεί ξανά και να μην αγοράζουν μπισκότα που βρίσκονται μέσα σε πλαστική συσκευασία αλλά να τα φτιάχνουν στο σπίτι τους και να τα αποθηκεύουν στο γυάλινο δοχείο. Την επόμενη ημέρα η δασκάλα προτείνει στα παιδιά να σημειώνουν τα σκουπίδια που πετάνε στο καλάθι κάθε μέρα και να προσπαθήσουν να τα μειώσουν.

Η Οζκάν με ιδιαίτερο τρόπο εμπλέκει τα παιδιά σε μια διαδικασία ανακύκλωσης και μείωσης των σκουπιδιών μας. Μαθαίνει στα παιδιά να προσέχουν τη φύση κάνοντας σωστές επιλογές, τους δίνει ιδέες πώς να μην παράγουν πολλά σκουπίδια και τους μυεί ουσιαστικά σε έναν υγιεινό τρόπο ζωής.

4.2.2 «Μία Θάλασσα Πλαστικά»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Μία Θάλασσα Πλαστικά»

Συγγραφέας: Κατρίνα Τσάνταλη

Εικονογράφος: Μαρία Παγκάλου

Ημερομηνία Έκδοσης: 2020

Εκδόσεις: Διόπτρα

Ηλικίες: 4+

Εικόνα 12. Εξώφυλλο παραμυθιού "Μια Θάλασσα Πλαστικά"

B) Παρουσίαση Συγγραφέα

Η Κατρίνα Τσάνταλη γεννήθηκε το 1986 στη Θεσσαλονίκη όπου και μεγάλωσε. Ασχολείται με την οικογενειακή επιχείρηση κρασιών και το πρώτο της βιβλίο εκδόθηκε το 2017. Από μικρή της άρεσε να εκφράζει τα συναισθήματα της γράφοντας ενώ λάτρευε τα ζώα. Η αγάπη της για τα ζώα, τα παιδιά και το περιβάλλον την οδηγούν αβίαστα σε καθημερινές πολυεπίπεδες πράξεις αγάπης και έμπρακτης προσφοράς. Μέσα από τα παραμύθια της προσπαθεί να μεταδώσει σε μεγάλους αλλά κυρίως σε μικρούς την αγάπη της για το περιβάλλον και τη σημασία της πρόληψης

και της φροντίδας. Στόχος της είναι να γίνει αυτός ο κόσμος καλύτερος μέσα από μικρές καθημερινές πράξεις που όμως κάνουν τη διαφορά.

Γ) Περίληψη Ιστορίας

Οι ψαρομαθητές την ώρα που κάνουν μάθημα με τον δάσκαλο τους τον κύριο Χταπόδη, μία βροχή από πλαστικά καλαμάκια διακόπτει το μάθημα. Οι ψαρομαθητές τρομάζουν και ο κύριος Χταπόδης τους παροτρύνει να μαζέψουν τα καλαμάκια και να βγουν στη στεριά να ζητήσουν βοήθεια. Στον δρόμο συναντούν διάφορα πλάσματα του βυθού που έχουν τραυματιστεί ή έχουν πληγωθεί από διάφορα σκουπίδια που πέταξαν οι άνθρωποι στη θάλασσα, και όλα τα έχουν χαμένα. Όμως ο κύριος Χταπόδης τελικά δίνει τη λύση παρέα με τα παιδιά που βρίσκουν στη στεριά και τους ζητάει να τους βοηθήσουν να απαλλαγούν από τα πολλά σκουπίδια.

Δ) Ανάλυση Παραμυθιού

Η συγγραφέας θίγει ένα σημαντικό περιβαλλοντικό ζήτημα και την ευθύνη που έχουμε όλοι μας απέναντι στο περιβάλλον. Μας προτρέπει με τον δικό της μοναδικό τρόπο να δραστηριοποιηθούμε, να αλλάξουμε, να αφυπνιστούμε και να συνειδητοποιήσουμε τα σοβαρότατα προβλήματα που δημιουργούμε εμείς οι άνθρωποι στον πλανήτη μας. Ο λόγος της Τσάνταλη θα μπορούσε να χαρακτηριστεί μαγικός αφού καταφέρνει να επικοινωνήσει άμεσα με τα μικρά παιδιά και τη φαντασία τους, μεταφέροντας πολύ σημαντικά μηνύματα. Ενημερώνει το παιδί μέσω του απλού λόγου και της εκπληκτικής εικονογράφησης του βιβλίου για την κατάσταση του πλανήτη μας. Μέσα από τη διήγηση της το παιδί κατανοεί πως οι πράξεις του έχουν συνέπειες και κυρίως επηρεάζουν τη ζωή του αλλά και τη ζωή των ζώων και των φυτών. Ενθαρρύνει το παιδί να αναλάβει δράση και να αντιληφθεί τη σημαντικότητα των πράξεων του. Τέλος, καταφέρνει να δείξει στον μικρό αναγνώστη τη δύναμη της ομαδικότητας, της συνεργασίας και της αλληλοβοήθειας.

Η γλώσσα της συγγραφέως απλή και κατανοητή με έξυπνους διαλόγους που καταφέρνει να πει αλήθεια στα παιδιά για αυτό που πραγματικά συμβαίνει στους ωκεανούς και τις θάλασσες μας.

4.2.3 «Το ποτάμι που σταμάτησε να κυλά»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Το Ποτάμι που σταμάτησε να κυλά»

Συγγραφέας: Χρυσάνθη Τσιαμπαλή

Εικονογράφος: Θανάσης Τσίτσικας

Ημερομηνία Έκδοσης: 2012

Εκδόσεις: ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Ηλικίες: 7-8

Εικόνα 13. Εξώφυλλο παραμυθιού "Το ποτάμι που σταμάτησε να μιλάει"

B) Παρουσίαση Συγγραφέα

Η Χρυσάνθη Τσιαμπαλή γεννήθηκε το 1975 στη Λάρισα όπου και ζει. Σπούδασε νηπιαγωγός στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και ασχολείται εκτός από την επιστήμη που σπούδασε και με τη συγγραφή βιβλίων και παραμυθιών για παιδιά. Πολλά από τα βιβλία της έχουν βραβευθεί όπως το παραμύθι «ΤΑ ΚΑΜΩΜΑΤΑ ΤΗΣ ΧΡΥΣΑΦΕΝΙΑΣ ΜΠΑΛΙΤΣΑΣ» και το «ΕΝΑ ΠΟΝΤΙΚΙ ΑΛΛΙΩΤΙΚΟ ΑΠΟ ΤΑ ΑΛΛΑ» που έλαβαν το Βραβείο Κύκλου Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου.

Γ) Περίληψη Ιστορίας

Ένας όμορφος ποταμός που περνούσε μέσα από κάποια πόλη, είναι στεναχωρημένος καθώς παρατηρεί πως τα νερά του όλο και λιγοστεύουν. Τα δέντρα προσπαθούσαν να τον παρηγορήσουν λέγοντας του πως θα έρθουν και πάλι βροχές και χιόνια και θα γεμίσουν τα γάργαρα νερά του όμως το ποτάμι δεν χαιρόταν με αυτά τα παρήγορα λόγια και μαζί του στεναχωριόταν όλη η φύση. Μια μέρα στο δάσος δίπλα στο ποτάμι ήρθαν άνθρωποι οι οποίοι σίγουρα δεν ήταν ψαράδες. Ο βάτραχος τους άκουσε να λένε πως θα κόψουν τα δέντρα για να κάνουν έργα. Θέλουν να κάνουν ένα λιμανάκι. Όλα τα δέντρα και τα ζώα του δάσους χάρηκαν. Τα μόνα που δεν χάρηκαν ήταν τα πουλιά που πίστευαν πως προτού οι άνθρωποι δημιουργήσουν κάτι, συνήθως χρειάζεται να καταστρέψουν. Μετά από αρκετές μέρες το ποτάμι παρατήρησε πως το νερό του σε κάποια σημεία στέρεψε αλλά ο βάτραχος του έλεγε να κάνει υπομονή. Ένα μεσημέρι εμφανίστηκαν άνθρωποι κρατώντας πριόνια και άρχισαν να κόβουν τα δέντρα. Όλα τα πλάσματα του δάσους παρακαλούσαν να σταματήσει όλος αυτός ο θόρυβος και όλο το κακό που τους βρήκε. Τα κομμένα δέντρα επηρέασαν τα ζώα και αυτά με τη σειρά τους επηρέασαν τη φύση και η φύση τη ζωή των ανθρώπων, γιατί όλα αυτά είναι μία αλυσίδα. Ξαφνικά εμφανίστηκε μια ομάδα ανθρώπων

που τσακώθηκαν με τους άλλους ανθρώπους, αυτούς που έκοβαν τα δέντρα, και τελικά οι δεύτεροι αποχώρησαν αφήνοντας όμως πίσω τους δεκάδες κομμένα δέντρα. Άνθρωποι μας κατέστρεψαν και άνθρωποι μας έσωσαν. Καταλήγει το παραμύθι πως οι άνθρωποι έχουν το νου και τη δύναμη να κάνουν το κακό και το καλό.

4) Ανάλυση Παραμυθιού

Η συγγραφέας αναφέρεται σε έννοιες όπως μείωση υδάτων, αποψίλωση δασών, γλωρίδα και πανίδα του δάσους, δραστηριότητα ανθρώπων, καταστροφή δασών, με απλό και κατανοητό τρόπο. Διαβάζοντας το παραμύθι το παιδί καταλαβαίνει τη σημασία της προστασίας των δασικών οικοσυστημάτων αλλά και τη ζημιά που προκαλεί ο άνθρωπος στο οικοσύστημα. Προς το τέλος του παραμυθιού η φράση «κανείς δεν μπορεί να βγάλει άκρη με τις πράξεις των ανθρώπων...» το παιδί προβληματίζεται αν οι πράξεις και η συμπεριφορά του προς το φυσικό περιβάλλον είναι σωστή. Στο τέλος του βιβλίου η Χρυσάνθη Τσιαμπαλή προτρέπει τα παιδιά να πάνε βόλτα με τους γονείς τους στο δάσος και να ακούσουν τους υπέροχους ήχους της φύσης.

Μέσα από τη διήγηση της συγγραφέως τα παιδιά κατανοούν πως οι πράξεις μας έχουν συνέπειες, οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις είναι ολέθριες και μη αναστρέψιμες. Ενθαρρύνει τα παιδιά να αναλάβουν δράσεις υπέρ της προστασίας του περιβάλλοντος και να πράξουν με τέτοιο τρόπο ώστε το όνειρο τους για έναν καλύτερο πλανήτη να γίνει πραγματικότητα.

4.2.4 «Ο Κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Ο Κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί»

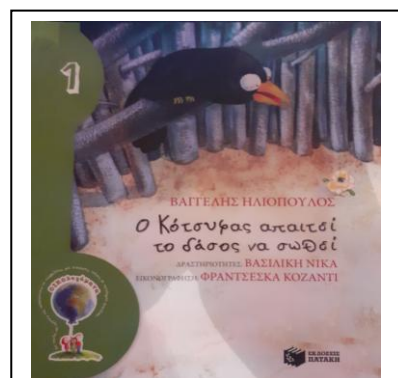
Συγγραφέας: Βαγγέλης Ηλιόπουλος

Εικονογράφος: Φραντζέσκα Κοζαντί

Ημερομηνία Έκδοσης: 2008

Εκδόσεις: ΠΑΤΑΚΗ

Ηλικίες: 7+

Εικόνα 14. Εξώφυλλο παραμυθιού "Ο Κότσυφας απαιτεί το δάσος να σωθεί"

B) Παρουσίαση Συγγραφέα

Ο Βαγγέλης Ηλιόπουλος γεννήθηκε το 1964 στην Αθήνα και σπούδασε Παιδαγωγικά και Θεολογία. Από το 1984 εργάζεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση ενώ το 1995 το πρώτο λογοτεχνικό βιβλίο για παιδιά. Το 1997 κυκλοφόρησε το παραμύθι «Τριγωνοψαρούλης»

Γ) Περίληψη Ιστορίας

Το καλοκαίρι ξεσπάει μια πυρκαγιά στο δάσος και μικρός κότσυφας έφυγε για να σωθεί. Ο κότσυφας επιστρέφει την άνοιξη στο δάσος και είναι αποφασισμένος να βοηθήσει να ξαναγεννηθεί το δάσος. Στην περιπλάνηση του στα κλαδιά των καμένων δέντρων εκεί που τραγουδούσε ένα τραγούδι λυπημένος τον διέκοψε μια Λευκή Παπαρούνα λέγοντας του πως οι άνθρωποι δεν θα καταλάβουν το τραγούδι του. για αυτό του προτείνει να πείσει και τους υπόλοιπους πουλιά - φίλους του να μην κελαηδούν ώστε τα μικρά παιδιά να καταλάβουν πως δεν κελαηδάνε γιατί θέλουν να ξαναγίνει το δάσος όπως ήταν πριν την πυρκαγιά. Τα παιδιά πράγματι καταλαβαίνουν τον λόγο αυτής της πρωτότυπης απεργίας και αποφασίζουν να βοηθήσουν να σωθεί το δάσος.

Δ) Ανάλυση Παραμυθιού

Το παραμύθι πραγματεύεται το ζήτημα της υποβάθμισης των δασών. Τα δάση αποτελούν σημαντικό πνεύμονα του πλανήτη με σημαντικές θετικές επιδράσεις στους ζωντανούς οργανισμούς, όμως οι άνθρωποι τα καταστρέφουν και τα υποβαθμίζουν. Ο Βαγγέλης Ηλιόπουλος με σαφή και κατανοητό τρόπο πλέκει μια όμορφη ιστορία που μπορούν εύκολα τα παιδιά να καταλάβουν. Ο στόχος του συγγραφέα είναι να πείσει τα παιδιά να αλλάξουν τη στάση τους ως προς το περιβάλλον ώστε μεγαλώνοντας να γίνουν πολίτες με οικολογική συνείδηση, έτοιμοι να αναλάβουν δράση για να προστατεύσουν το μέλλον τους. Το παραμύθι μιλάει κατευθείαν στην ψυχή αλλά και στο νου των μικρών παιδιών.

Μέσα από τη διήγηση του συγγραφέα τα παιδιά κατανοούν πως οι πράξεις των ανθρώπων είναι τις περισσότερες φορές καταστροφικές για το περιβάλλον. Στο τέλος του παραμυθιού υπάρχουν δραστηριότητες για τα παιδιά. Το παραμύθι και οι δραστηριότητες καλύπτουν μαζί σφαιρικά το περιβαλλοντικό θέμα με αποτέλεσμα ούτε το παραμύθι να "βαραίνει" από τις πολλές πληροφορίες ούτε οι δραστηριότητες να θυμίζουν σχολικές εξετάσεις. Η εικονογράφηση εξαιρετική, λειτουργεί βοηθητικά ώστε το παιδί να ταυτιστεί με τους ήρωες και να αναλάβει δράση μαζί τους.

4.2.5 «Πίσω στο Δάσος»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Πίσω στο δάσος»

Συγγραφέας: Αντιόπη Φραντζή

Εικονογράφος: Γιώργος Καραχρήστος

Ημερομηνία Έκδοσης: 2013

Εκδόσεις: ΠΑΤΑΚΗ

Ηλικίες: 6-8 χρονών

Εικόνα 15. Εξώφυλλο παραμυθιού "Πίσω στο δάσος"

B) Παρουσίαση Συγγραφέα

Η Αντιόπη Φραντζή γεννήθηκε στη Μυτιλήνη αλλά ζει πολλά χρόνια στην Αθήνα. Είναι δασκάλα όμως έχει σπουδάσει και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Φύλο. Μαζί με τους μαθητές της μαθαίνουν συνεχώς καινούρια πράγματα για τον κόσμο, για διάφορα προβλήματα και τη λύση τους. Εμπνέεται από τη δροσερή σκέψη των παιδιών, το χιούμορ, τη φαντασία τους, τον ενθουσιασμό αλλά και την πλήξη τους. Μέσα από τη δουλειά της, τις συνεργασίες της, τα βιβλία της και τις σπουδές της προσπαθεί να κάνει το χώρο του σχολείου πιο δημιουργικό και πιο ξέγνοιαστο μέρος.

Γ) Περίληψη Ιστορίας

Πρωταγωνιστής αυτής της παραμυθένιας ιστορίας είναι ο Ιωνάς ο οποίος αγαπάει και θαυμάζει τα ζώα, διαβάζει συνεχώς σχετικά με ζώα βιβλία και επισκέπτεται συχνά το Ζωολογικό Πάρκο της πόλης του. ένα Σάββατο, ύστερα από σκληρές διαπραγματεύσεις με τους γονείς του τους πείθει να του επιτρέψουν να περάσει μία ολόκληρη μέρα στο Πάρκο των Ζώων. Όταν όμως πηγαίνει στο Πάρκο παρατηρεί πως τα ζώα είναι λίγο αναστατωμένα. Σκέφτεται πως κάτι συμβαίνει αλλά δεν ξέρει τι. Ξεκινάει λοιπόν από το κλουβί του μπούφου. Ο Ιωνάς ρωτάει τον φίλο του τον μπούφο τι συμβαίνει και εκείνος του απαντάει πως αποφάσισαν να δραπετεύσουν από το Πάρκο και να πάνε στο Δάσος που είναι το φυσικό τους περιβάλλον και να ζήσουν εκεί ελεύθερα. Όμως για να γίνει αυτό πρέπει να τους βοηθήσει. Ο μπούφος εξηγεί στο Ιωνά πως την ιδέα τους την έδωσε ο περήφανος αετός που έφεραν πριν λίγο καιρό στο Πάρκο. Τους έλεγε πως ζούσε ελεύθερος, πετούσε πάνω από βουνά θάλασσες, χωράφια, δάση και γκρεμούς και του έλειπαν όλα αυτά. Ακόμα τους έλεγε πως ένιωθε ταπεινωμένος που έπεσε στην παγίδα και έφαγε δηλητηριασμένα δολώματα και τον βρήκαν μισοπεθαμένο και ήθελε να γυρίσει πίσω στο φυσικό του

περιβάλλον και να ζήσει ελεύθερος και ευτυχισμένος. Ο αετός μίλησε στα γεράκια, τα γεράκια μίλησαν στις κουκουβάγιες και έτσι όλα τα ζώα του Πάρκου ενημερώθηκαν για αυτές τις σκέψεις του αετού και ξεσηκώθηκαν να αποδράσουν για το δάσος. Όμως για να πετύχουν το σκοπό τους έπρεπε να τους βοηθήσει ο Ιωνάς. Πως; Μα κάποιος έπρεπε να κλέψει τα κλειδιά από τον φύλακα. Ο Ιωνάς παρόλο που στεναχωριέται γιατί θα χάσει τους φίλους του τα ζώα, δέχεται να τους βοηθήσει και έτσι τον βάζουν στην επιτροπή αγώνα για την απελευθέρωση των ζώων του Πάρκου. Πράγματι τα καταφέρνουν και φεύγουν στο φυσικό τους περιβάλλον.

4) Ανάλυση Παραμυθιού

Στο συγκεκριμένο παραμύθι η συγγραφέας θίγει ένα πολύ λεπτό ζήτημα, αυτό της αιχμαλωσίας των άγριων (κυρίως) ζώων. Μέσα από την αφήγηση της ιστορίας δίνει με αριστοτεχνικό τρόπο στο παιδί να καταλάβει πως μπορεί να αισθάνονται τα ζώα όταν τα απομακρύνουμε από το φυσικό τους περιβάλλον. Επίσης, δίνει στοιχεία για το κάθε ζώο όπως για παράδειγμα αναφέρει για την αλεπού: «...κι εγώ παραδέχτηκε η αλεπού αναστενάζοντας και σουφρώνοντας τη στριφτή της μουςούδα. Θέλω να μυρίσω το χώμα, να κρυφτώ στους θάμνους, να χοροπηδήσω, να χωθώ στην τρύπα μου που δεν θα την ξέρει κανείς. Επιθύμησα να βρεθώ ανάμεσα στους ομοίους μου». Με αυτόν τον τρόπο βάζει τα παιδιά να σκεφτούν τη δύσκολη θέση που βάζουμε εμείς οι άνθρωποι τα ζώα και πως τους στερούμε την ελευθερία τους απλά και μόνο για να τα βλέπουμε. Βέβαια, κατά την εξέλιξη της ιστορίας υποβόσκει και ένα πιο σημαντικό μήνυμα, ξεπηδά η έννοια της ελευθερίας και ουσιαστικά φέρνει τα παιδιά αντιμέτωπα και με ένα ακόμη σημαντικό ερώτημα: πως θα νιώθαμε εμείς οι άνθρωποι αν μας απομάκρυναν από το φυσικό μας περιβάλλον και αν μας αιχμαλώτιζαν; Το συγκεκριμένο λοιπόν παραμύθι θεωρώ πως έχει σκοπό να ευαισθητοποιήσει τους μικρούς αναγνώστες, να τους βάλει να σκεφτούν αλλά και να τους φέρει αντιμέτωπους με το σοβαρό ζήτημα της αιχμαλωσίας των ζώων στους διάφορους ζωολογικούς κήπους.

4.2.6 «Η ΓΗ, ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Η ΓΗ, ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ»

Συγγραφέας: Μάνος Κοντολέων

Εικονογράφος: ΛΙΣΣΕ – ΛΟΤΤΕ ΙΒΕΡΣΕΝ

Ημερομηνία Έκδοσης: 2009

Εικόνα 16. Εξώφυλλο παραμυθιού "Η ΓΗ, ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΜΟΥ"

Εκδόσεις: ΕΣΤΙΑ

Ηλικίες: 4+

B) Παρουσίαση του Συγγραφέα

Ο Μάνος Κοντολέων γεννήθηκε το 1946 στην Αθήνα. Είναι από τους πιο γνωστούς και σημαντικούς συγγραφείς της σύγχρονης λογοτεχνίας ενώ τα περισσότερα βιβλία του ανήκουν στον χώρο του παιδικού και του νεανικού βιβλίου. Έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές γλώσσες ενώ έχει βραβευτεί και τιμηθεί με ελληνικά και διεθνή βραβεία. Έχει τιμηθεί με το Κρατικό Βραβείο Παιδικής Λογοτεχνίας, είναι αντιπρόεδρος του ελληνικού τμήματος της UNICEF, μέλος του ΔΣ του Εθνικού Κέντρου Βιβλίου και της Εταιρείας Συγγραφέων.

Γ) Περίληψη της Ιστορίας

Το συγκεκριμένο βιβλίο είναι μία συλλογή από έξι παραμύθια, οπότε θα δούμε την ιστορία και των έξι παραμυθιών περιληπτικά.

1. ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ

Τα ζώα της αυλής ετοιμάζονται να κάνουν ανακαίνιση στα σπίτια τους γιατί πάλιωσαν και φαίνονται χάλια. Η κότα, το παγώνι και η πάπια ετοιμάζονται για μεγάλες αλλαγές. Θα φτιάξουν σπίτια από τσιμέντο, σιδερένιες πόρτες και κρύσταλλα. Το περιστέρι, που θα ανακαινίσει και αυτό το σπίτι του αλλά χωρίς να αλλάξει το υλικό του θα χρησιμοποιήσει μόνο ξύλο, έχει ενστάσεις με όλες αυτές τις αλλαγές που σκοπεύουν να κάνουν η κότα, η πάπια και τα άλλα ζώα της αυλής και αναρωτιέται γιατί θέλουν να καταστρέψουν την αυλή τους. Τα υπόλοιπα ζώα όμως δεν το ακούνε και προχωράν κανονικά στη νέα διαμόρφωση των σπιτιών τους. Την επόμενη άνοιξη έρχεται ξανά το χελιδόνι όπως συνηθίζει άλλωστε και σοκάρεται με τις αλλαγές που βλέπει να έχουν κάνει στην αυλή. Εύλογα λοιπόν αναρωτιέται γιατί χάλασαν έτσι την αυλή τους. Τελικά το περιστέρι φεύγει για να χτίσει τη φωλιά του σε μια πιο όμορφη αυλή και τα ζώα δεν μπορούν να γιορτάσουν αυτή την άνοιξη χωρίς χελιδόνι.

2. ΤΟ ΠΑΛΙΟ, ΠΟΛΥ ΠΑΛΙΟ ΣΠΙΤΙ ΤΩΝ ΛΙΟΝΤΑΡΙΩΝ

Ο άνεμος ύστερα από ένα δυνατό φύσημα ξερίζωσε ένα γέρικο πλατάνι και φάνηκε ένα μάρμαρο από το σπίτι των παπούδων του λιονταριού. Οι αντιλόπη μπήκε να δει το σπίτι το οποίο και θαύμασε αλλά η γυναίκα του λιονταριού το μάλωσε λέγοντας του να μην αφήνει να βλέπουν έτσι το σπίτι γιατί μπορούν να το εκμεταλλευτούν σαν αξιοθέατο και να βγάζουν χρήματα. Πράγματι αξιοποιεί την ιδέα της γυναίκας του της λιονταρίνας το λιοντάρι και βγάζουν πολλά χρήματα. Μια μέρα πήγε να δει το σπίτι η γριά χελώνα. Αυτή ήταν εκατό χρόνων και ήταν πολύ σοφή. Τη ρώτησε

λοιπόν το λιοντάρι αν ήξερε τους παππούδες του και η χελώνα του ζωγράφισε κάτω στο χώμα πως έμοιαζαν οι πρόγονοι του. έτσι η λιονταρίνα σκέφτηκε να κάνουν ζωγραφιές πάνω σε κεραμίδια με τους προγόνους τους και να τα πουλάν για σουβενίρ στους επισκέπτες. Όμως ο φούρνος που έβγαζε τα κεραμίδια έβγαζε πολύ καπνό ο οποίος "καθόταν" πάνω στα μάρμαρα που είχαν αρχίσει να χαλούν. Μάλιστα μία μέρα ένα μάρμαρο έσπασε και τότε το λιοντάρι συνειδητοποίησε τη ζημιά προκαλούσαν και το ίδιο κατάλαβε και η λιονταρίνα. Έτσι σταμάτησαν να δείχνουν το σπίτι σαν αξιοθέατο, γκρέμισαν τον φούρνο και συντήρησαν το σπίτι των προγόνων τους.

3. ΤΟ ΛΟΥΛΟΥΔΙ

Ο πάνθηρας, το φίδι και ο αετός μαλώνανε για το ποιος είναι πιο σπουδαίος. Τότε ο αετός άρχισε να σκέφτεται τι κατόρθωμα να κάνει για να αποδείξει στους άλλους δύο πως αυτός είναι πιο σπουδαίος από τους τρεις τους. Σκέφτηκε να χτίσει ένα πελώριο σπίτι σαν παλάτι, όμως τη σκέψη του την είπε φωναχτά και την άκουσε μια κουκουβάγια η οποία τη μετέφερε στο φίδι και στον πάνθηρα. Έτσι αποφάσισαν να φτιάξουν και αυτοί έτσι το σπίτι τους. Κάλεσε ο κάθε ένας ξεχωριστά τους κάστορες για να φέρουν λάσπη, τα χελιδόνια για να υψώσουν τους τοίχους, τις πεταλούδες για να βάψουν το σπίτι με τα χρώματα τους και τα μυρμήγκια για να στολίσουν το σπίτι. Όμως οι κάστορες, τα χελιδόνια, οι πεταλούδες και τα μυρμήγκια θέλοντας να τιμωρήσουν τον πάνθηρα, τον αετό και το φίδι για τον εγωισμό τους έχτισαν τρία πανομοιότυπα σπίτια. Μόλις αντίκρισαν τα σπίτια ο πάνθηρας, ο αετός και το φίδι αναρωτήθηκαν πως θα βρουν ποιος από τους τρεις είναι ο πιο σπουδαίος. Τότε ένα σπουργίτι τους έδωσε τη λύση. Έπρεπε να βρουν ένα λουλούδι που ανθίζει την άνοιξη και είναι μοναδικό, με πολλά χρώματα και πανέμορφο. Όποιος στόλιζε με αυτό το λουλούδι το σπίτι του αυτός θα ήταν και ο σπουδαιότερος. Όμως τα τρία ζώα κατέστρεψαν το λουλούδι και έτσι κανενός σπίτι δεν στολίστηκε με αυτό.

4. ΣΤΟ ΔΡΟΜΟ ΤΗΣ ΒΡΟΧΗΣ

Το τσακάλι άρχισε να χτίζει το σπίτι του στη μέση του ρέματος από το οποίο όμως περνούσε η βροχή με τις κόρες της τις σταγόνες. Η χελώνα, η αλεπού και η νυφίτσα που είχαν τα σπίτια τους σε ένα δέντρο ανάμεσα από το οποίο περνούσε το ρέμα της βροχής ενοχλήθηκαν και παρόλο που η νυφίτσα του έκανε παρατήρηση το γεράκι συνέχισε να χτίζει το σπίτι του ανενόχλητο. Το σπίτι του ήταν τόσο μεγάλο που έκλεινε το ρέμα της βροχής. Μια μέρα που η βροχή με τις κόρες της επισκέφτηκε το δάσος, και όταν τελείωσε οι κόρες έπρεπε να πάρουν το δρόμο του ρέματος όμως δεν μπορούσαν γιατί υπήρχε το σπίτι του τσακαλιού και τις εμπόδιζε. Η βροχή άκουσε τα ζώα του δάσους και σταμάτησε όμως επέστρεψε μια άλλη μέρα και μάλιστα πολύ θυμωμένη. Πρώτα λοιπόν φώναξε τα σύννεφα και τους είπε να βροντήξουν. Μετά φώναξε τις αστραπές και τους είπε να λάμπουν. Και στο τέλος φώναξε τις μεγάλες κόρες της και τις είπε να πέσουν με δύναμη στο σπίτι του τσακαλιού και σε όποιο εμπόδιο βρουν και να το καταστρέψουν ώστε να βρουν τον δρόμο τους. Έτσι οι σταγόνες βρήκαν και πάλι ελεύθερο δρόμο και άρχισαν να κυλούν και να φεύγουν για το μακρύ τους ταξίδι.

5. ΣΤΟΝ ΤΟΠΟ ΠΟΥ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΙΛΟΥΣΑΝ ΜΕ ΤΑ ΔΕΝΤΡΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΝΕΜΟ

Υπήρχε κάποτε ένας τόπος που οι άνθρωποι μιλούσαν με τα δέντρα. Ένα ζευγάρι, η Κατίνα και ο Σιδέρης ζούσαν σε ένα σπίτι κοντά στο δάσος. Μια μέρα ο Σιδέρης συνάντησε στο δρόμο κάτι ανθρώπους που θαύμαζαν το δάσος και ήθελαν να αγοράσουν οικόπεδα για να βλέπουν και αυτοί αυτή την ωραία θέα. Ο Σιδέρης, ο οποίος μετέφερε τη συζήτηση στη γυναίκα του, αποφάσισε να πουλήσει τα οικόπεδα αν και το δάσος δεν ήταν δικό του αλλά δεν ήξερε και ποιού ήταν. Έτσι σηκώθηκαν το επόμενο πρωί, πήραν φτυάρια και τσάπες και πήγαν στο δάσος να διώξουν τα δέντρα τα οποία με τα χίλια ζόρια έφυγαν. Όμως το επόμενο πρωί και η Κατίνα και ο Σιδέρης ξύπνησαν άρρωστοι και χλωμοί. Τότε ο άνεμος τους είπε πως είναι βρώμικος γιατί δεν υπήρχαν δέντρα στο δάσος για να τον καθαρίσουν. Το ζευγάρι τότε κατάλαβε τη ζημιά που προκάλεσε και έτρεξε να βρει τα δέντρα και να τα παρακαλέσει να επιστρέψουν πίσω στο δάσος.

6. ΣΤΟ ΒΥΘΟ

Όλα τα πλάσματα του βυθού είναι ανάστατα. Η ψαρίνα Κλειώ και ο αρραβωνιαστικός της ο Ιάσωνας δεν μπορούν να βρουν ούτε ένα κοχύλι για να φτιάξουν το σπίτι τους, η πεθερά του Ιάσωνα η κυρά Μάρω άπλωσε τα ρούχα της αλλά γέμισαν κηλίδες κίτρινες, η κυρά Γαρίδα πρόσεξε πως τα φύκια στον κήπο της μαράθηκαν. Η κυρία τσιπούρα από δίπλα χάνει την κόρη της και ο κύριος Σπάρος θεωρεί πως τα βλέπει όλα θολά επειδή γέρασε. Όμως όλα αυτά συμβαίνουν γιατί στην περιοχή άνοιξε ένα εργοστάσιο και ρίχνει όλα τα σκουπίδια του μέσα στη θάλασσα. Τελικά το εργοστάσιο καταστρέφεται ύστερα από μία έκρηξη και η θάλασσα καθαρίζει και τα ψάρια είναι και πάλι χαρούμενα.

4) Ανάλυση Παραμυθιών

Ο Μάνος Κοντολέων και στα έξι παραμύθια της συλλογής αυτής ασχολείται με θέματα που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος. Χρησιμοποιεί ζώα, πτηνά, ψάρια, δέντρα και λουλούδια σαν ήρωες των παραμυθιών του οι οποίοι ήρωες μιλάνε εμμέσως για την οικολογική καταστροφή σε κάθε έκφανση της: καταστροφή δασών, ανθρώπινες επεμβάσεις στη φύση, αλόγιστη εκμετάλλευση πολιτιστικής κληρονομιάς, μόλυνση της θάλασσας.

Τα παραμύθια του Κοντολέων είναι γραμμένα με φαντασία, γεμάτα νοήματα. Οι ιστορίες του ενώ φαίνονται απλοϊκές στην πραγματικότητα είναι δοσμένες με απλό και κατανοητό τρόπο για να είναι κατανοητό από τους μικρούς αναγνώστες, ωστόσο κάτω από αυτές βρίσκονται νοήματα που μπορούν εύκολα τα παιδιά να κατανοήσουν.

4.2.7 «Η κ. Ανακύκλωση και η περιπέτεια των σκουπιδιών»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Η κ. Ανακύκλωση και η περιπέτεια των σκουπιδιών»

Συγγραφέας: Μαρία Ζαχαριουδάκη

Εικονογράφος: Άκης Μελάχρης

Ημερομηνία Έκδοσης: 2013

Εκδόσεις: ΑΓΚΥΡΑ

Ηλικίες: 8 +

Εικόνα 17. Εξώφυλλο παραμυθιού "Η κ. Ανακύκλωση και η περιπέτεια των σκουπιδιών"

B) Παρουσίαση του Συγγραφέα

Η Μαρία Ζαχαριουδάκη γεννήθηκε στο Ηράκλειο της Κρήτης και σπούδασε κοινωνιολογία. Στόχος της είναι να μεταλαμπαδεύσει στα παιδιά αξίες και ιδανικά μέσα από τις ιστορίες της.

Γ) Περίληψη της Ιστορίας

Ο πρόεδρος της χωματερής σκουπιδιών κ. Μπιζμπίλης κηρύσσει συναγερμό γιατί μαθαίνει πως σε δύο μέρες θα έρθει στη χωματερή η κυρία Ανακύκλωση να τους πάρει. Κανείς δεν γνωρίζει τι είναι η Ανακύκλωση. Ακούγεται πολύ τρομακτικό και τα σκουπίδια της χωματερής τρομοκρατούνται. Έτσι ο Τζίμης, ένα μικρό κονσερβοκούτι, ο Φαίδωνας το μπουκάλι και ο Χαρτένιος αποφασίζουν να ανακαλύψουν τι συμβαίνει. Περνούν διάφορα εμπόδια και τελικά ανακαλύπτουν ότι η Ανακύκλωση δεν είναι τόσο φοβερή και τρομαχτική.

Δ) Ανάλυση Παραμυθιού

Η Μαρία Ζαχαριουδάκη δίνοντας ζωή στα σκουπίδια προσπαθεί με την ιστορία της να δώσει το μήνυμα στα παιδιά της κυκλικής οικονομίας και της ανακύκλωσης. Η αφήγηση της ευχάριστη και δημιουργική, σαφής και κατανοητή για τους μικρούς αναγνώστες που τελικά τους πείθει πως η ανακύκλωση είναι κάτι καλό.

4.2.8 «Το μυστικό της Πειναλόπης»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Το μυστικό της Πειναλόπης»

Συγγραφέας: Συλλογικό Έργο

Διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση:

<https://www.ebooks4greeks.gr/to-mystiko-ths-peinalophs>

Ημερομηνία Έκδοσης: 2008

Εκδόσεις: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης

Καλαμάτας

Ηλικίες: 4+

Εικόνα 18. Εξώφυλλο παραμυθιού "Το μυστικό της κυρίας Πειναλόπης"

B) Παρουσίαση της Ιστορίας

Μια φορά και έναν καιρό ήταν ένα τέρας που το έλεγαν Πειναλόπη Κεφαλερναία. Η Πειναλόπη είχε μία ουρά, τρία πόδια και πέντε κεφάλια: το πρώτο κεφάλι το λέγανε Ρουχφόρ και καταβρόχθιζε ρούχα και παπούτσια, το δεύτερο το λέγανε Ηλέκτρα και έτρωγε τηλεοράσεις, βίντεο, play station, κλπ., το τρίτο το έλεγαν Κατροί και έτρωγε αυτοκίνητα, το τέταρτο ονομαζόταν Τζάμπο και καταβρόχθιζε παιχνίδια και το πέμπτο και τελευταίο το έλεγαν Σαβουροφαγίτσα. Η Πειναλόπη έτρωγε ότι έβρισκε μπροστά της μέχρι που στο χωριό δεν έμεινε τίποτα! Οι άνθρωποι έφευγαν για να πάνε αλλού. Τότε εκείνη αισθανόταν μοναξιά και πήγαινε στο διπλανό χωριό, και μετά στο επόμενο χωριό και πάει λέγοντας αφήνοντας πίσω της τεράστιες ποσότητες κακοχωνεμένων σκουπιδιών. Σε όλη τη χώρα επικρατούσε πανικός και όλοι έψαχναν τρόπους να την εξοντώσουν. Σε ένα από αυτά τα χωριά η Πειναλόπη γνώρισε ένα παιδί που δεν είχε ούτε αυτό παρέα επειδή το θεωρούσαν περίεργο γιατί διάβαζε πολλά περίεργα πράγματα, τον Ηρακλή. Έτσι άρχισε να παίζει μαζί του, ξέχασε την πείνα της και τα παιδιά άρχισαν να τη συμπαθούν. Όμως οι επιστήμονες βρήκαν τον τρόπο να την εξοντώσουν. Όταν τα παιδιά άκουσαν το κακό νέο έτρεξαν να την ειδοποιήσουν και βρήκαν τρόπο να μην την πειράξουν οι μεγάλοι. Την έβαψαν σαν δέντρο πράσινη, της έκαναν και κλαδιά και την τοποθέτησαν στο δάσος. Έτσι δεν την εντόπισε κανείς και η Πειναλόπη ζει ακόμα στο δάσος.

Γ) Ανάλυση Παραμυθιού

Το παραμύθι θίγει ένα σοβαρό ζήτημα των σύγχρονων κοινωνιών: την υπερκατανάλωση η οποία οδηγεί σε παραγωγή άσκοπων σκουπιδιών. Μέσα από τη διήγηση της ιστορίας περνάει ένα ακόμα σημαντικό μήνυμα. Στις μέρες μας τα παιδιά διαπαιδαγωγούνται με τέτοιο τρόπο ώστε να νιώθουν ευτυχία με υλικά αγαθά, όμως αυτά δεν οδηγούν στην πραγματική ευτυχία. Όσα υλικά και αν έχει ένα παιδί, όσα παιχνίδια και αν του αγοράσουν εάν δεν έχει παρέα και φίλους να παίξει νιώθει μοναξιά και δυστυχία. Ξεκάθαρη γραφή, σαφής και κατανοητός λόγος από τα παιδιά.

4.2.9 «Ένα δώρο για τον Μπιλουλού»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Ένα δώρο για τον Μπιλουλού»

Συγγραφέας: Benoit Coppee

Εικονογράφηση: Nikolas Viot

Διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση:

Εικόνα 19. Εξώφυλλο παραμυθιού "Ένα δώρο για τον Μπιλουλού"

http://www.env-edu.gr/Documents/ena_doro_gia_ton_mpiloulou1.pdf

Ημερομηνία Έκδοσης: 2008

Έκδοση: European Commission

Ηλικίες: 4+

B) Περίληψη Ιστορίας

Ο Τομ ανησυχεί για τον φίλο του τον Μπιλουλού ο οποίος κατάπιε μια μπαταρία και οι γονείς του τον μετέφεραν στο νοσοκομείο. Ο Τομ λοιπόν λέει στη μαμά του πως θέλει να πάει να αγοράσει ένα μεγάλο δώρο για να πάει στο νοσοκομείο να τον δει. Πηγαίνει λοιπόν στο μεγαλύτερο κατάστημα παιχνιδιών της πόλης και την ώρα που βρίσκει το τέλειο παιχνίδι για τον φίλο του η φίλη του η Λίλα η αλεπού τον σταματάει λέγοντας του πως αυτό το παιχνίδι ρυπαίνει το περιβάλλον και πρέπει πολύ σοβαρά να σκεφτεί αν θέλει να το αγοράσει. Ο Τομ μετά από σκέψη αφήνει το παιχνίδι και αποφασίζει να μαζέψει διάφορα αντικείμενα και να φτιάξει κάτι μόνος του. Τελικά τον βοηθάει ο μπαμπάς του και φτιάχνουν ένα τρενάκι ενώ με τη βοήθεια της μαμάς του το διακοσμεί. Ο Μπιλουλού ενθουσιάζεται με το δώρο του Τομ και χαιρέται ακόμα περισσότερο με την παρουσία του φίλου του.

Γ) Ανάλυση Παραμυθιού

Ο συγγραφέας μιλάει απευθείας στην καρδιά του παιδιού αφού χρησιμοποιεί ως "εργαλείο" τα παιχνίδια. Εξηγεί στα παιδιά με απλό και σαφή τρόπο πως τα παιχνίδια που αγοράζουν και παίζουν με αυτά τις περισσότερες φορές ρυπαίνουν το περιβάλλον άρα και αυτός που αγοράζει το παιχνίδι δεν σέβεται το περιβάλλον. Επίσης στο τέλος περνάει ένα πολύ όμορφο μήνυμα στους μικρούς αναγνώστες: τα υλικά αγαθά δεν κάνουν τον φίλο σου ευτυχισμένο αλλά τον κάνουν χαρούμενο η αγάπη και η φιλία σου.

4.2.10 « Ο Κόσμος καίγεται!»

A) Παρουσίαση Παραμυθιού

Τίτλος : «Ο Κόσμος καίγεται!»

Συγγραφέας: Benoit Coppee

Εικονογράφηση: Nikolas Viot

Διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση:

http://www.env-edu.gr/Documents/o_kosmos_kaigetai1.pdf

Ημερομηνία Έκδοσης: 2005 Δεν βρέθηκαν καταχωρήσεις πίνακα εικόνων.

Έκδοση: European Commission

Ηλικίες: 4+

Εικόνα 20. Εξώφυλλο παραμυθιού "Ο κόσμος καίγεται!"

B) Περίληψη Ιστορίας

Εκεί που κάνει βόλτα ο Θωμάς στην εξοχή μια ζεστή ηλιόλουστη μέρα ακούει ήχο από σειρήνες πυροσβεστικών οχημάτων. Αμέσως σκέφτεται τη φίλη του τη Λίλα την Αλεπού και ξεκινάει να πάει να την ψάξει. Στο δρόμο συναντάει δύο πυροσβέστες και τη Λίλα η οποία κάτι προσπαθεί να τους πει. Ο ένας πυροσβέστης πηγαίνει στο δάσος με τη Λίλα και ο άλλος ακολουθεί τον Θωμά ο οποίος θέλει να του δείξει μια πηγή νερού για να σβήσει τη φωτιά. Στο δρόμο προς την πηγή ο Θωμάς ρωτάει τον πυροσβέστη πως πήρε φωτιά το δάσος και ο πυροσβέστης του απαντάει πως η πραγματική αιτία είναι η κλιματική αλλαγή και η υπερθέρμανση του πλανήτη. Τελικά η φωτιά σβήνει και ο Θωμάς μαθαίνει ένα σωρό πληροφορίες για την κλιματική

αλλαγή αλλά και τρόπους για το πώς μπορεί να συμβάλλει και ο ίδιος στην προστασία του περιβάλλοντος.

Γ) Ανάλυση Παραμυθιού

Το παραμύθι είναι εξαιρετικό καθώς φέρνει το παιδί αντιμέτωπο με λέξεις πιθανόν άγνωστες, όπως ξηρασία, πυρκαγιά, καύσωνες, καταιγίδες, παγετώνες, αέρια του θερμοκηπίου, κλπ. Ο συγγραφέας βάζει έναν πυροσβέστη να εξηγεί στο παιδί, έξυπνα καθώς τα μικρά κυρίως παιδιά θαυμάζουν τους πυροσβέστες. Εξηγεί με απλό και ξεκάθαρο τρόπο σοβαρά περιβαλλοντικά προβλήματα στους μικρούς αναγνώστες ενώ δίνει και συμβουλές στα παιδιά πώς να προσέχουν τα ίδια και πώς να προστατεύουν και να σέβονται το περιβάλλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1 Συμπεράσματα

Τα στατιστικά στοιχεία για το μέλλον του πλανήτη μας δεν είναι απλά δυσοίωνα αλλά αποκαρδιωτικά. Για αυτό και το αίσθημα ευθύνης και φροντίδας απέναντι στο περιβάλλον πρέπει να καλλιεργούνται στα παιδιά από τα πρώτα χρόνια εκπαίδευσης τους. Στα παιδιά προσχολικής εκπαίδευσης είναι πιο εύκολο να καλλιεργηθεί η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση αφού το Νηπιαγωγείο θεωρείται ένας προνομιακός χώρος εκπαίδευσης.

Τα παραμύθια θεωρούνται "εργαλεία" μάθησης για τους νηπιαγωγούς αφού ανοίγουν δρόμους σκέψης, ευαισθητοποιούν και πείθουν τα παιδιά. Τα παραμύθια συνήθως εκφράζουν αλήθειες με συμβολικό και αλληγορικό τρόπο και λειτουργούν σε ένα φαντασιακό και ασυνείδητο επίπεδο βοηθώντας τα παιδιά να κατανοήσουν τον κόσμο που τα περιβάλλει και να έρθουν αντιμέτωπα με διάφορες καταστάσεις. Άρα η παιδαγωγική αξία των παραμυθιών είναι αδιαμφισβήτητη, η πορεία και η παράδοση τους μακρόχρονη και η επιρροή τους μεγάλη.

Σύμφωνα με τη μελέτη της παρούσας εργασίας πάνω σε παραμύθια με περιβαλλοντικό περιεχόμενο διαπιστώσαμε τα εξής:

- Ενώ υπάρχουν πάρα πολλά βιβλία με θέμα το περιβάλλον για παιδιά μεγαλύτερα των οχτώ χρόνων, δεν υπάρχουν αρκετά παραμύθια για παιδιά μικρότερης ηλικίας (- 8 χρόνων).
- Τα παραμύθια που επιλέχθηκαν θίγουν σοβαρά περιβαλλοντικά ζητήματα όπως αυτό της αναδάσωσης, της αποψίλωσης δασών, της ανθρώπινης παρέμβασης στη φύση, της μόλυνσης των θαλάσσιων υδάτων, της ανακύκλωσης, της υπερκατανάλωσης, της αιχμαλωσίας των ζώων, κλπ.
- Τα περισσότερα παραμύθια εξηγούν με απλό και κατανοητό τρόπο πως δημιουργείται πρόβλημα στη φύση από τις δραστηριότητες των ανθρώπων μέσω ευχάριστων ιστοριών που στο τέλος καταφέρνουν να περάσουν στα παιδιά το μήνυμα που θέλουν. Και ενώ οι ιστορίες που διηγούνται όλοι οι συγγραφείς φαίνονται απλοϊκές κατανοούμε στο τέλος της ανάγνωσης πως δεν είναι καθόλου απλοϊκές, αλλά υποκρύπτουν και διάφορα σημαντικά μηνύματα.

Άρα, από όλα τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό πως μέσω της δημιουργικής ανάγνωσης παραμυθιών στα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας μπορεί να καλλιεργηθεί η περιβαλλοντική συνείδηση σε αυτά με σκοπό μεγαλώνοντας να γίνουν πολίτες με φιλικές προς το περιβάλλον ευαισθησίες.

ΠΗΓΕΣ

Αναγνωστοπούλου Δ.,(2002). *Ο καθρέφτης των παραμυθιών και οι αντανakλάσεις του κατά την αναγνωστική διαδικασία μέσα στην εκπαιδευτική πράξη*. Ψυχοπαιδαγωγική της Προσχολικής Ηλικίας. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου τόμος Β΄. Έκδοση Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Κρήτης. Ρέθυμνο. σ. 579-585.

Αναγνωστόπουλος Β.Δ., (1994). *Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο: Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Αναγνωστόπουλος Β.Δ., (Λαόης Επιμέλεια), (1995). *Λαϊκό Παραμύθι και Παραμυθάδες στην Ελλάδα*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Αναγνωστόπουλος Β.Δ., (2001). *Ιδεολογία και παιδική Λογοτεχνία (έρευνα και θεωρητικές προσεγγίσεις)*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Αναστασάτος Ν., (2004). *Πόσο πράσινο είναι το σπίτι, το σχολείο και η γειτονιά μας; Εκπόνηση και Εφαρμογή Προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στη ΣΤ΄ Τάξη του Δημοτικού Σχολείου για την οικολογικοποίηση της σκέψης των μαθητών*.

Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Σχολή Ανθρωπιστικών Σπουδών. Τμήμα Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού.

Ανδρουτσοπούλου Λ.Π., (1990). *Η παιδική Λογοτεχνία στην εποχή μας*. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Ανδρουλιδάκης Κ., (2010). *Ο Kant. Καντιανή ηθική. Θεμελιώδη ζητήματα και προοπτικές*. Αθήνα. Εκδόσεις Ιδεόγραμμα.

Αυδίκος Ε., (1994). *Το λαϊκό παραμύθι. Θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα. Εκδόσεις ΟΔΥΣΣΕΑΣ.

Ajzen, I., & Fishbein, M., (1977), *Attitude-behavior relations: A theoretical analysis and review of empirical research*. Psychological Bulletin, 84: 888-918

Ajzen I., & Fishbein M, (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Prentice-Hall, England, pp 120-135.

Ajzen, I.1991.the *theory of planned behavior*. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2): 179-211

Ajzen, I.2005. *Attitudes, personality and behavior* Open University Press / McGraw-Hill, England, pp 45-90

Βοσνιάδου Σ., (1999). *Εισαγωγή στην Ψυχολογία*. Τόμος Α΄ & Β΄. Σειρά Ψυχολογίας. Εκδόσεις Gutenberg.

- Barr, S. (2004) *Are we all environmentalists now Rhetoric and reality in environmental action*. *Geoforum*, 35: 231 – 249
- Brügger A., Kaiser F. G., Roczen N. (2011) *One for all Connectedness to nature, inclusion of nature, environmental identity, and implicit association with nature*. *European Psychology*, 16: 324–333
- Bürges, J., Harrison, C. & Filius, P. (1998) *Environmental communication and the cultural politics of environmental citizenship*, *Environment and Planning*, 30:1445–1460 στο Kollmuss, A. & Agyeman, J. (2002) *Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior?*. *Environmental Education Research*, 8(3): 239–260.
- Γραμμένου Ε., Παπαδοπούλου Π., (2007). *Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Προσχολική Αγωγή: Μια ερευνητική προσέγγιση*. Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Π.Ε.ΕΚ.Π.Ε. Αθήνα. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: kastor.kas.sch.gr/peekpe/2_ereuna/Grammenou%20et%20al.pdf (Πρόσβαση: 6/4/2021).
- Γκαργκαβούζη Αναστασία, 2015, *Διερεύνηση της περιβαλλοντικής συνείδησης των Ελλήνων εκπαιδευτικών που διδάσκουν Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. Διπλωματική Εργασία. Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/handle/11615/46953;jsessionid=3D244973859B9C68253D6EC07361DA25> (Τελευταία ανάκτηση στις 6/4/2021)
- Colman, A. M. (2001) *Defining issues*. *The Psychologist*, 14: 650-652
- Cialdini, R.B., Petty, R. E., Cacioppo, J. T. (1981) *Attitude and attitude change*. *Annual Review of Psychology*, 3: 483-485
- Chawla, L. (1999) *Life paths into effective environmental action*, *Journal of Environmental Education* 31:15-26
- Δελώνης, Α. (1991). *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*, σειρά Α΄ εκπαιδευτικά βιβλία -1, Αθήνα: Εκδόσεις σύγχρονο σχολείο.
- Eisenberg, N. & Fabes, R. A. (1991) *Prosocial development in adolescence A longitudinal study*. *Developmental Psychology*, 27: 849-857
- Gambro, J. S., & Switzky, H. N. (1996) *a national survey of high school students 'environmental knowledge*. *The Journal of Environmental Education*, 27(3): 28-33
- Gravanis, J. (1997). *Human ecology: Environmental education in Greece*. Στο P.J. Thompson, (επιμ.), *Environmental education for the 21st century: International and interdisciplinary perspectives*. New York: Peter Lang.
- Hungerford, H. R. & Volk, T. L. 1990. *Changing learner behavior through environmental education*. *The Journal of Environmental Education*, 21(3): 8- 21

Hines, J. M., Hungerford, H. R., & Tomera, A. N. (1986) *Analysis and synthesis of research on responsible environmental behavior: A meta-analysis*. The Journal of Environmental Education, 18(2): 1-8

Ζαν, Ζ. (1996). Βασική βιβλιοθήκη του νηπιαγωγού. Η δύναμη των παραμυθιών. Αθήνα. Εκδόσεις Καστανιώτη.

Καλκατζίκος Μάριος, (2019). *Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ*. Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας. Παιδαγωγική Σχολή Φλώρινας. Τμήμα Νηπιαγωγών. Πτυχιακή Εργασία.

Κοκκινάκη, Φ. (2006). *Κοινωνική ψυχολογία. Εισαγωγή στη μελέτη της κοινωνικής συμπεριφοράς*. Αθήνα. Εκδόσεις Τυπωθήτω.

Kollumuss and Agyeman,(2002). *Model of ecological behaviour*, available at Διαθέσιμο στο <http://www.uni-muenster.de/imperia> (Τελευταία ανάκτηση 6/4/2021)

Μαγνήσαλης Κ. (1981) *Καταναλωτική: Η Τεχνική Γνώσεως της Συμπεριφοράς του Καταναλωτή*. Αθήνα. Εκδόσεις Interbooks.

Newhouse N. Ž. 1990. *Implications of attitude and behavior research for environmental conservation*. Journal of Environmental Education, 22: 26-32

Παπαδημητρίου, Β.(1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και σχολείο*. Δαρδανός. Αθήνα. σ.56-117

Παπαδημητρίου, Ε. (2006) *Περιβαλλοντική πολιτική και οικολογική κρίση*. Αθήνα. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα. σ. 19.

Πιπερόπουλος, Γ. (1999) *Επικοινωνώ άρα υπάρχω - δημόσιες σχέσεις και επικοινωνία*. Θεσσαλονίκη. Εκδόσεις Ζυγός.

Ράπτης, Ν. (2000) *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή: Το θεωρητικό Πλαίσιο των Επιλογών*. Αθήνα. Εκδόσεις Τυπωθήτο / Δάρδανος.

Regis, D.(1990). *Critical note on the concept of self in health education*. Pastoral care in education, 9: 7-9

Rajecki, D. W. (1982) *Attitudes: Themes and advances Sunderland, Mass.: Sinaver Associates*. Στο Γεώργας, Δ. (1986α) Κοινωνική Ψυχολογία, τόμος Α. Αθήνα. Εκδόσεις Πανεπιστημίου Αθηνών. σελ.34.

Συγκολλίτου, Ε.(1997), *Περιβαλλοντική Ψυχολογία*, Αθήνα. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.

Stern, P. C. (1993) *A Second Environmental Science: Human-Environment Interactions*. Science 260: 1897-1899

Stern, P.C. , T. Dietz. (1994). *The value basis of environmental concern*. Journal of Social Issues, 50:65–84

Stern, P. C. (2000). *Towards a coherent theory of environmentally significant behavior*. Journal of Social Issues, 56(3): 407-424

Shrigley R., Koballa T., Simpson R. (1988) *defining attitude for science educators*. Journal of Research in Science Teaching, 25: 659-678

Τσιλιμένη Τασούλα, *Οι παραλλαγές του λαϊκού παραμυθιού και τα εντράπελα παραμύθια ως υλικό για την αξιοποίηση τους στη διαπολιτισμική εκπαίδευση*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://keimena.ece.uth.gr/main/t18/05-tsilimeni.pdf> (Πρόσβαση στις 6/4/2021)

TARFACUI Dalal & ZKIM Salax, (2017), *Ecological Attitude – Behaviour Gap: a theoretical analysis*. International Journal of Economics & Strategic Management of Business Process (ESMB), 8: 33-38.

Φλογαίτη Ε. (1998) *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Wegner D.M.(2002). *the Illusion of Conscious Will*. MA: MIT Press, Cambridge, pp 55-128

UNESCO (1997) *Η διακήρυξη της Θεσσαλονίκης, Διεθνής Διάσκεψη: Περιβάλλον και Κοινωνία: Εκπαίδευση και Ευαισθησία των Πολιτών για την Αειφορία*, Θεσσαλονίκη, UNESCO.